

Sundhedsforhold i Cuba

Baggrundsmateriale til en studierejse i November 2000

Af Martin Smedebøl, overlæge, anæstesiolog

Indhold:

1. Historisk baggrund
2. Socio-økonomiske forhold
3. Sundhedsvæsenets opbygning i Cuba
4. Sygdomspanoramaet i Cuba
5. USA, Cuba og embargo
6. Medicinske rejsebeskrivelse
7. Medicinsk litteraturliste
8. Litteratur om Cuba
9. Film, kunst

Historisk baggrund

Før 1958

Cuba's nuværende styre kom til magten 1. Januar 1959 under ledelse af Dr. Fidel Castro Ruz. Man arvede et ineffektivt sundhedsministerium, hvis beskedne årlige budgetter mest blev administreret af korrupte embedsmænd. Omkring 25% af den voksne befolkning kunne ikke læse og kun halvdelen af børnene gik i skole (96). Omkring 20% af befolkningen havde adgang til sundhedsmæssige ydelser gennem et selvfinansieret system kaldet "mutualist". Dette system havde 242 klinikker og hospitaler i 1958, ca. 1,4 million tilknyttede personer og et årligt budget på ca. 20 millioner pesos, hvilket var det dobbelte af det statslige sundhedsbudget. "Mutualisterne" kontrollerede 12.841 ud af landets 28.536 hospitalssenge. Private klinikker og læger var hovedsageligt tilgængelige i Havana, og der var en slående ulighed mellem by og land i adgangen til sundhedsydelser. I byområder førte et overskud af læger til konkurrence om betalingspatienterne og underbeskæftigelse og arbejdsløshed blandt lægerne. I landdistrikterne var mulighederne for sundhedsydelser meget ringe. Medicinsk uddannelse var dyr, og der var få muligheder for studiestøtte.

Sundhedstilstanden i Cuba i 1958 var som et typisk U-land med dårlig hygiejne, dårlig generel ernæringsstatus, høj børnedødelighed (over 60 pr. 1000 levende fødte), høj mødredødelighed (125

pr. 100.000 fødsler), lav forventet levealder (65 år i 1960) og høj prævalens af smitsomme sygdomme. Vandforsyningen var dårlig: af 300 byområder med over 1000 indbyggere havde 112 aqvædukter, men kun 38% tilførte drikkeligt vand. Kun 4% af disse byområder havde kloaksystem, og affald blev samlet i åbne biler og kastet på åbne områder eller i havet.

Produktionen af farmaka og medicinsk udstyr blev kontrolleret af udenlandske eller multinationale selskaber. 60% af landets 2000 apoteker lå i Havana, og næsten al medicin kunne købes frit (1).

Udviklingen fra 1958 til 1990

Efter revolutionen blev sundhedssektoren hurtigt nationaliseret, og man opstartede polyklinikker over hele landet. Man satsede på at sprede muligheder for kontakt til sundhedssystemet ud over hele øen. I 1962 havde man 161 poliklinikker. Man oprettede sundhedsministeriet (MINSAP), og oprettede Committees for the Defence of the Revolution (CDR), hvis medlemmer fandtes i hver eneste boligblok. Disse masseorganisationer fik også overvågnings- og propagandamæssige funktioner i forbindelse med sundhedskampagner (1)

3000 af øens 6000 læger forlod hurtigt Cuba efter Castro's magtovertagelse. I 1964 ændrede man fundamentalt i primærsektoren, idet poliklinikker skulle fokusere på forebyggelse og fungere som samlende sundhedstilbud til individer og familier i lokalsamfundet (1). Man igangsatte også sundhedskampagner som ADD (program mod akutte diarré sygdomme), vaccinationskampagner, anitmalariakampagne (Cuba blev af WHO erklæret malariafrit i 1973), tuberculosekampagne, etc. Der blev også igangsat uddannelse af sundhedspersonale: I 1959 havde Cuba 1 lægeskole, 1 tandlægeskole og 6 sygeplejeskoler. I 1991 var der 21 lægeskoler, 4 tandlægeskoler og 34 sygeplejeskoler (1).

I 1972 var øen inddelt i 332 sundhedsområder, hvor hver poliklinik havde et befolkningsunderlag på 25.000 – 35.0000 patienter. Folk var ikke tilfredse med dette system og klagede bl.a. over ventetiderne, manglende kontinuitet og koordination. Derfor ændrede man systemet til poliklinikker beliggende decentralt i boligområder. Der var en vis specialisering, idet man opererede med 4 specialer: pædiatri, intern medicin, obstetrik og tandlægevirksomhed. Patientallet pr læge lå omkring 2-3000 for pædiatere og 3-5000 for mediciner og obstetrikere (1).

Senere decentraliserede man yderligere i 1983 til familielægesystemet, hvor en familielæge og en sygeplejerske har ansvar for ca. 120 familier dvs. 700-800 personer. Tyngden ligger på præventivt arbejde og der holdes et vågent øje med alle i optageområdet. Typisk ligger klinikken midt i optageområdet, og lægen bor på 1. Sal, mens sygeplejersken bor på 2. Sal. Hjemmebesøg hører naturligt til arbejdsopgaverne. I 1990 havde man uddannet ca. 12.000 læger, som arbejder i boligområder, skoler eller fabrikker. I 2000 planlagde man at have 65.000 læger, heraf 25.000 familielæger, 30.000 læger på sygehuse og 10.000 læger i udlandet (36, 51).

I 1994 forsøgte tusindvis af cubanere at flygte til Florida. De sejlede ud i primitive hjemmelavede fartøjer. Årsagen var krisen i den cubanske økonomi efter Sovjetunionens sammenbrud. Denne gang var USA ikke interesseret i at modtage de mange flygtninge, og mere end 30.000 blev interneret på den amerikanske base i Guantanamo Bay, hvor der også var 20.000 flygtning fra Haiti. Basens sundhedsmæssige faciliteter måtte forstærkes med 2 transportable felthospitaler og adskillige transportable klinikker. Mange forsøgte at slippe ud af den uendelige internering gennem en vanskelig flugt tilbage til Cuba eller gennem at blive overflyttet til USA pga. af sundhedsmæssige forhold. Der sås eksempler på selvforvoldte skade som forbrændinger, injektion

af f. eks. olieprodukter, indføring af fremmedlegemer i legemsåbninger, overskæring af achillessener, inhalation af irritantia for at simulere astma, etc (54, 52, 92).

Socio-økonomiske forhold

Cuba

Befolkningstal:

Forventet levealder : 77 år (30)

Spædbarnsdødelighed: 8/1000 (30)

årlig befolkningstilvækstsrate: 0,65% (47)

bruttonationalprodukt i 1994: 14 milliarder US \$ (47)

tilvækstsrate i BNP: 0,4% (47)

årlig per capita income: 1500 US \$ (47)

fertilitetsratio: 1,3 pr kvinde (47)

analfabetsratio: under 2% (47)

total antal læger: 62.000

total antal tandlæger:

total antal sygeplejersker: 76.000

læger pr indbygger: 1: 183 (47)

sundhedsudgifter i % af GNP: 8,5 – 10 (71)

hospitalssenge pr indbygger:

Cuba's GNP steg årligt i perioden 1980- 1989, men faldt årligt mellem 10,7% og 14,9% i 1991-1993. GNP rettede sig derefter og steg 0,7% i 1994 og 2,5% i 1995 (75, 89).

Cuba ligger i troperne og rammes hyppigt af voldsomme orkaner. The storm of the Century d. 13. Marts 1993 ødelagde mere end 20.000 hjem og store landbrugsområder med skader for over 1 milliard US \$. Transportsystemer og kommunikationsanlæg blev ødelagt såvel som blodbanker, medicin- og vaccinelagre (21, 74, 73). Vejrforholdene kan også sættes i relation til hyppigheden af forskellige sygdomme: f. eks. er der mange neurologiske og kardiovaskulære sygdomme på varme dage (over 30 grader), mens astma og luftvejsinfektioner stiger på de meget kolde dage (meget kolde dage defineres som højeste temp under 20 grader og laveste døgntemperatur under 10 grader)(92).

I 1980'erne fik man 5 gange verdensmarkedsprisen for sukker solgt til Sovjetunionen, men til gengæld var man afhængig af import af fødevarer (50% af kalorieforbruget hidrørte fra importerede fødemidler). Efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991 faldt fødevarerimporten over 50%.

Gennemsnitlig tabte cubanerne 16 US pounds i vægt over den følgende 12 måneders periode (31).

Mangel på fornødenheder i sundhedssektoren beskrives i mange kilder. F. eks. mangles sæbe, antiseptika, reservedele, etc. Men ventetider er korte (33).

Sundhedsvæsenets opbygning i Cuba

Cuba er et af de udviklingslande, som har nået WHO's målsætning om "Health for all by the Year 2000" 25 år før tiden efter vurdering af American Public Health Association. I følge WHO skal

sundhedsvæsenet give borgerne følgende: a: universel dækning b: relevant, acceptabel, betalelig og effektiv service c: et spektrum af service fra primær over sekundær til tertiær behandling og forebyggelse d: aktiv involvering af samfundet i planlægning og levering af ydelserne e: integration af sundhedsydelserne i samfundets øvrige udvikling for at sikre at følgende behov dækkes sufficient: ernæring, uddannelse, beskæftigelse, miljø og bolig (96).

Sundhedsvæsenets ydelser er gratis i Cuba. Dog betales for medicin til ambulante patienter, høreapparater, proteser, krykker, rullestole, tandproteser, briller etc. Trods embargo og kriser har den cubanske regering vist vilje til at opretholde fremgangene på sundhedsområdet. Dette afspejler sig ved, at ca. 15% af de offentlige udgifter går til sundhedssektoren. Sundhedsudgifter er meget decentraliserede, så over 90% finansieres af lokalsamfundet (the municipal budget). Fordelingen af midler til primær- og hospitalssektoren på Cuba var i 1985 procentvis 30,3/58,0. I 1990 var den 32,4/52,7 og i 1994 36,1/45,2. Altså ser det ud som en styrkelse af primærsektoren i forhold til hospitalssektoren(75).

At sammenligne sundhedsvæsenet i socialistiske og kapitalistiske stater er interessant bl. a. for medicinske antropologer. Et eksempel er det engelske National Health Service, som dækker hele befolkningen for 5,7% af GNP og 87% af befolkningen udtrykker tilfredshed med HHS. Som kontrast hertil bruges i USA 10% af GNP til sundhedssektoren, men 15,5% af befolkningen har ingen sygesikring og 70% af befolkningen er utilfredse med organisationen og finansieringen af sundhedssektoren (81).

En sammenligning mellem Cuba og Philippinerne viser, at Cubas satsning på undervisnings- og sundhedssektoren i perioden 1960-80 giver betragtelige forbedringer i befolkningens sundhedsindices (83). Det samme gælder en sammenligning mellem Cuba og Puerto Rico og Costa Rica (72, 87). Nogle anser, at drivkraften i det cubanske samfund inklusive sundhedssektoren i højere grad har været moralske end økonomiske motiver. Fravær af økonomisk motiv i lægearbejdet skulle også give mere tyngde i præventivt arbejde i forhold til kurativt arbejde (82). Fra et epidemiologisk synspunkt bedømmes, at Cuba har haft held med at bringe sundhed til så godt som hele befolkningen Den cubanske sundhedsstatistik bedømmes som excellent, pålidelig og hurtig. Efter magtskiftet i 1959 steg morbiditetet og mortalitet af så godt som alle årsager, men dette skyldtes mere effektiv dataopsamling. Også involvering af masseorganisationer som Committees for the Defence of the Revolution og Cuban Women's Movement bedømmes som vigtig for gennemførelsen af fremskridtene i det cubanske sundhedsprogram (109).

Familielægesystemet på Cuba

I 1984 implementerede Cuba familielægesystemet "Medicina General Integral". Efter dette program får alle cubanske læger før de vælger speciale et 3 års træningsprogram i familiemedicin. Dette inkluderer rotation i hvert af primære care specialerne intern medicin, pædiatri og gynækologi-obstetrik. Under træningsperioden – og derefter hvis de vælger at fortsætte som familielæge – bor de i det område, de betjener, ofte i samme bygning som klinikken. Gennemsnitligt antal personer pr. læge er 7-800, og hver person i optageområdet skal ses minimum 2 gange årligt af lægen. Der føres journal over alle patienter, og journalen revideres månedligt superviseret af ældre kollega. Arbejdsopgaver er prænatale kontroller, vaccinationer, cancerscreening(cervixsmear, mammografi), informering om risikofaktorer (hypertension, rygning), psykosociale forhold, stress i familien eller arbejdspladsen, forebyggende sundhedsrådgivning (88, 89). Familielægen ansvarer for

sundhedstilstanden i optageområdet (63). Modsætningsvis hævdes, at styrkelse af familielægefunktionen og ambulant terapi kan mindske behov for hospitalsbehandling og dermed reduceres samfundets udgifter til sygdomsbehandling. Eksempler på dette kan findes i Californien, Cuba, Norge og Sverige (38). I den vestlige provins Pinar del Rio faldt frekvensen af hospitalsindlæggelse 15% i perioden 1985-1990 (78). Familielægen kan henvise til videre undersøgelser på laboratorier og sygehus, og følger ofte patienten til konsultation med specialister på sygehuset (89). Familielægen ansvarer for epidemiologisk overvågning og indberetter til centrale myndigheder via E-mail og Fax (89).

Hospitalsvæsenet på Cuba

Der er 273 hospitaler på Cuba. Cuba har gennem sin satsning på sundhedsvæsenet prioriteret familielægesystemet, men man har også fulgt med på tertiært niveau, hvor aktiviteter som CT-scannere, MR-scannere, ikke-kirurgisk nyrestenknusning, organtransplantation, invitro-fertilisering, prænatal diagnostik af kongenitte sygdomme og neonatal intensiv terapi er tilgængelige (51). Der er 6 hjertecentre på Cuba. Bypasskirurgi og elektrofysiologisk hjertekirurgi foretages (100). Der foretages laparoskopisk galdekirurgi (99). Hermanos Almeijras hospitalet er Cubas førende henvisningshospital, hvor der rutinemæssigt foretages transplantationer af hjerte, hjerte-lunge, nyre, pancreas, lever, knoglemarv og cornea. Det virker som om adgangen til organer er lettere end andre steder. Over 70-90% af befolkningen har indikeret enighed i at være donor (89, 121, 122).

En klinik har specialiseret sig i behandling af retinitis pigmentose (89).

Der er 1000 cubanere på venteliste til dialyse. Embargoen forbyder indførsel af peritonealdialyseudstyr, så Cuba har intet program for ambulant peritoneal dialyse. Man har problemer med at skaffe udstyr til sikring af dialyseegnet vand og dialyseudstyr (85).

På cubanske hospitaler ses patienter selv medbringe sengetøj og toiletartikler. Pårørende deltager i plejen af deres syge pårørende (86).

En canadisk børnelæge beskriver mødet med en cubansk dreng med bilateral retinoblastom. Synet var tabt på det ene øje, og den cubanske børneonkolog havde fået afslag på at indføre et radiaktivt jodpræparat til implantation i det andet øje. Hun beskriver også mangel på almindelig medicin som børnemagnyl og fravær af avancerede antibiotika. Ligeledes mangel på teknisk udstyr som respiratorer og overvågningsudstyr (66).

Medicinsk uddannelse på Cuba

Medicinsk uddannelse i Cuba baseres på en europæisk model med 6 års undervisning på medical school. Herefter fortsættes de følgende 3 år med postgraduat undervisning på steder anvist af myndighederne. Herefter findes mulighed for specialisering. Curriculum er blevet revideret i 1933, 1968, 1976 og 1984. Nu startes ud med et modul benævnt "Health and Society", hvor der stiles mod at give studenterne en vision af medicin som en sociobiologisk videnskab. Heri indgår epidemiologi, sundhedsorganisationer, medicinsk sociologi, social psykologi, biostatistik, demografi, hygiejne, epidemiologi, medicinsk økologi. Senere følger de basale fagområder (1).

Gennemsnitslønnen for en læge er 40 \$ om måneden (47). Der er 23 lægeskoler på Cuba spredt ud over alle Cuba's provinser. Man uddanner et overskud af læger, så man har mulighed for at sende lægeligt personale til udlandet på hjælpemissioner (89). For at blive optaget på lægeskole i Cuba må man møde bl. a. med stærke anbefalinger fra organisationer i sit lokalområde. Undervisningen er gratis og adgangen til studiet er siden 1959 kommet personer fra de lavere sociale klasser til gode. 48% af Cubas læger er kvinder og 61% af familielægerne (89).

Medicinsk forskning på Cuba

Forskning forventes af alle cubanske læger og sygeplejersker, og der må årligt redegøres for aktiviteterne for at opnå forfremmelse eller lønstigning. Der forventes engagement i undervisning og fremlæggelse af resultater i tidsskrifter eller på kongresser (96).

Pga. embargoen har det været svært at få adgang til ny amerikansk medicinsk litteratur som lærebøger og tidsskrifter. Har de adgang til Internet og Medline? Kongresser? Videnskabeligt udbytte med USA?

I Havana ligger Center for Genetic Engineering and Biotechnology, hvor over 700 forskere arbejder (ofte længere end en normal arbejdsdag). Over en lille halv snes år har Cuba satset over 1 milliard dollars i bioteknologisk forskning. Man har markedsført hepatitis B vaccine, meningitis B vaccine, TICK vaccine, streptokinase, interferon, diagnostiske immunoassays og monoklonale antistoffer til nyretransplanterede. På forsøgsstadiet har man epidermal vækstfaktor til forbedret sårheling, cancer vacciner, AIDS vaccine, hepatitis C vaccine, vacciner mod cholera og denguefeber, skadedyrsmodstandsdygtige sukkerrør. Det bedømmes som et vanskeligt og risikabelt felt, hvor Cuba skal konkurrere mod de virkelig store multinationale farmaceutiske firmaer. Forskningen på Cuba hæmmes også af embargoen: reagenser og udstyr skal købes via ikke-amerikanske mellemmand, hvilket fordyrer varerne, det er vanskeligt for cubanske forskere at deltage i relevante kongresser og møder i USA og omvendt. SmithKline Beecham arbejder på at få tilladelse til at klargøre Cuba's meningitis B vaccine til det internationale marked (58). En lederartikel i Genestis Analyses mener, at der fra cubansk side bør gives mere forskningsmæssig frihed til forskerne på CIGB (113).

Den medicinske forskningsindustri på Cuba bedømmes som ganske avanceret, og arbejdskraften er billig. Store statslige ressourcer går stadig til den bioteknologiske forskning. Man kunne forestille sig, at store udenlandske farmaceutiske firmaer kunne ønske at gå ind i et samarbejde med cubanerne. Man har reserveret 2 frihandelszoner nær Havana til sådanne projekter (59, 70, 71). Cuba har problemer med at markedsføre sine medicinske produkter internationalt; FN's hjælpeorganisation UNDP har nylig hjulpet Cuba med beskeden økonomisk bistand på 300.000 \$ (108).

I 1972 etableredes det statslige organ Medicuba med formålet at importere og eksportere farmaceutiske produkter og medicinsk udstyr. Man gik gradvis over til at mindske andelen af importerede færdigvarer og i stedet importere råvarer til den farmaceutiske industri. Eksempelvis

importerede Cuba i 1987 for 34.6 millioner \$ kemikalier og eksporterede for 70 millioner \$ farmaceutiske produkter til Vesten og Latinamerika (98).

På Cuba produceres på Institute de Hematologica i Havana et prisbilligt faktorkoncentrat til behandling af hæmofili. For U-landsforhold er det ellers reglen, at omkostningerne ved faktorkoncentratbehandling gør dette til en umulig option for 80% af hæmofilpatienterne (91).

Folkemedicin og alternativ medicin på Cuba

Sfa. Krisen har man opstartet herbal medicine til ikke-livstruende sygdomme som gastritis og muskuloskeletale smertetilstande. Dette distribueres via FITOMED – en afdeling under Ministeriet for Videnskab og Teknologi. Man har også udviklet medikamentet policosanol eller PPG, som skulle være brugbart mod atherogene lipoproteiner. En sidevirkning er øget libido. Dette præparat eksporteres til udlandet (31, 71, 98).

En tilhænger af såkaldt holistisk medicin beskriver Cuba som ”et økologisk miljø” for holistisk medicin: der er ikke multimilliard budgetter, ingen private farmaceutiske firmaer, ingen profitgenererede lægepraksis og ingen FDA enforces (hæmmende indgreb fra sundhedsmyndighederne). Health care er en ret og ikke et privilegium. Alle får den bedst mulige sundhedsomsorg, og det er gratis fra vugge til grav (77).

Der har på Cuba været afholdt en række kongresser indenfor holistisk medicin, der har været afholdt postgraduate kurser i akupunktur, familielæger dyrker undertiden deres egne lægeurter og der er i 1993 dannet et International Center for Holistic Medicine, som temporært blev lokaliseret til International Center for Neurological Restoration. Sidstnævnte center anses som førende indenfor behandling af Parkinsons sygdom, multibel sclerose, stroke, muskeldystrofi, paralysetilstande og andre neurologiske skader. Man har udviklet avanceret sterotaktisk kirurgi til Parkinson patienter og implanterer føtal væv i hjernen. Samtidig bruges holistiske metoder som akupunktur, ”grøn medicin”, ozonterapi og megen fysioterapi (77).

I 1994 blev det besluttet at indbygge holistisk medicin i curriculum på 15 medical colleges i Cuba, og der er også oprettet en postgraduate Masters Degree i traditionel naturmedicin. For at opnå dette kræves 90 credits, hvor 1 credit svarer 15 kursustimer. Pensum indbefatter emner som grøn cubansk medicin, moxibustion, akupunktur, kinesisk herbologi, kiropraktik, massage, hypnose, meditation, suggestion, biofeedback, etc. I 1992 blev der også igangsat et landsomfattende undervisningsprogram i akupunktur, og med udgangen af 1993 havde 10.651 cubanske læger gennemgået det. Den cubanske sundhedsministerium oprettede i 1995 specialet ”Traditionel og naturlig medicin” (77).

Familielægerne anvender hyppigt alternative behandlingsformer og ”grøn medicin”. Sundhedsministeriet har rundsendt information om anvendelige lægeplanter og deres brug. Man opfatter dette som sikkert og fornuftigt, når indikationerne er de rette og alternativerne ikke er bedre (89).

På Cuba kan man få op til 40% reduktion i lønnen ved sygdom. Skyldes sygdommen forhold på arbejdspladsen reduceres lønnen med 15% (35). Hovedparten af beskrivelserne af organiseringen af Cubas sundhedsvæsen publiceres i spansksprogede tidsskrifter. I engelsksprogede tidsskrifter kommer dog også nogle eksempler. Siden 1984 har alle cubanere over 15 år haft ret til en årlig

undersøgelse for oral cancer, og dette screeningsprogram har diagnosticeret 1/6 af alle orale cancere (50).

Sygdomspanoramaet i Cuba

Cuba er som følge af sin beliggenhed kategoriseret som et område udsat for tropiske sygdomme (56), men U-landsdødsårsager som infektioner er minimaliseret og de vigtigste dødsårsager er nu I-lands sygdomme som cardiovaskulære sygdomme, cancer, ulykker og mord (30).

AIDS i Cuba

Cubas fremskridt på sundhedsområdet hævdes undertiden at være sket på basis af individuel frihed. Et eksempel på dette er Cubas indsatser overfor AIDS. Man erkendte tidligt problemet og iværksatte screeningprogrammer. HIV-smittede blev tvangsinternerede for at forhindre smitte og for at nå de allerede smittede med behandling og information. På Cuba har der været og er stadig en mentalitet af machismo med deraf følgende ringeagt og forskelsbehandling af kvinder og homoseksuelle. Forklaringen ligger nok delvis tilbage i den historiske påvirkning af traditioner fra spansk og afrikansk herkomst. Men det er ikke en holdning, der sanktioneres fra politisk hold (93). De senere år er tvangsinterneringen blevet frivillig, men 70% vælger at blive i institution for at blive behandlet og få social støtte (2). Tvangsinterneringen i Cuba's 14 institutioner for HIV-positive har også fået meget kritik: det anføres, at den brugte screening har sensitivitet på 84,6% og specificitet på 96,9%, hvilket teoretisk skulle medføre 176 falsk negative og 383.901 falsk positive på 12 millioner. Screening startede først i 1986, hvor HIV havde været prævalent på Cuba i hvert fald siden 1980. Turister testes ikke, selv om en del nok frekventerer "Fidels comrades of the night". Prostitutionen i Cuba skulle være meget omfangsrig, idet der kan tjenes 10 gange den normale månedsløn på 1 nat (55). HIV-positive gravide tilbydes automatisk abort (26). En mere positiv betragtning anfører, at Cuba's AIDS program tilsyneladende virkede, idet man i 1993 kun havde 927 HIV-positive og 187 AIDS patienter på Cuba, mens man i New York med tilsvarende befolkning havde 43.000 AIDS patienter i 1993. En intensiv screening af de 40.000 soldater, der vendte hjem fra højrisiko områder i Afrika bedømtes som fornuftig (25). Måske har Cuba haft 380.000 frivillige i Afrika siden 1975 og man har haft over 250.000 afrikanske studenter, professionelle og "internationale aktivister" på ophold i Cuba siden midten af 1960-erne (29). Cuba er det eneste land, der har iværksat massescreening mod AIDS (27, 28). Der udføres over 2 millioner HIV tests årlig på Cuba (89). Incidensen af AIDS i Cuba er 4/100.000 mod 23,6/100.000 i USA. Gennemsnitlig forventet levetid for en AIDS patient på Cuba er 18 måneder. Man har kun 30 cubanske AIDS patienter på proteasehæmmere, og man har mangel på medikamenter og udstyr til at lave CD4 tælling og bestemmelse af virus loads (85). En anden iagttagelse bedømmer ressourcer til diagnostik og opfølgning og behandling af de cubanske AIDS patienter som gode (89). Seneste tal for AIDS er fra 1999: Der angives antal AIDS patienter pr 100.000 indbyggere for USA til 247, for Cuba til 6,9, for Haiti 122, for Den Dominikanske Republik til 54 (72). Fra 1983 blev import af blod til Cuba forbudt. Årligt doneres over 600.000 blodportioner på Cuba og alle HIV-testes. I perioden 1986 – 1993 blev 3.728.689 blodportioner HIV-testet og 51 (0,001%) var HIV-positiv. Screening for AIDS foregår i risikogrupper: fængselsfanger, indlagte patienter, gravide, hjemvendte fra udlandet, arbejdere i turistsektoren, søfolk, ansatte i sundhedssektoren. HIV-prævalensen for nogle screenede grupper angives til 0,003% for indlagte patienter, 0,000016% for gravide, 6,8% for sexkontakter til HIV-positive og 0,013% for patienter med kønssygdomme. HIV-diagnosen baseres på flere kontrolprøver. I 1995 var der kun registreret 4 pædiatriske HIV-infektioner. Der er

tilkommet meget AIDS information i cubanske medier. En del kommer fra en gruppe af HIV-positive Grupo Prevencion SIDA (105).

Omtales bør et læserbrev i Lancet til støtte for den i Cuba fængslede læge Dr. Omar del Pozo Marrero. Årsagen til fængslingen fremgår ikke af læserbrevet, men det oplyses at Amnesty International opfatter ham som samvittighedsfange (18). Omar del Pozo Marrero angives at have skrevet offentlige indlæg til støtte for HIV-positives rettigheder (26). Der var et lignende læserbrev nogle år tidligere (19).

Infektionssygdomme på Cuba

Italienske dermatologer gør opmærksom på en særlig svært diagnosticerbar og behandlelig type af scabies, som man ser i hjemvendte turister fra Cuba. I Italien kaldes den "Cuban scabies" (6).

Dengue feber forekom igen i 1997 på Cuba efter 15 års fravær. Af 2946 laboratoriemæssigt verificerede tilfælde udviklede 205 dengue hæmorrhagisk feber og 12 døde. I 1981 var der en epidemi med 3-400.000 syge og 10.312 tilfælde af hæmorrhagisk feber eller shock syndrome, hvoraf 158 døde. Cuba har god overvågning og effektiv bekæmpelse af sygdommen (114). I en lederartikel i Lancet undrer man sig over utilstrækkelige statistiske opgørelser fra Cuba. Der nævnes en Dr. Dessy Mendoza fra den uofficielle Independent Medical Association of Santiago de Cuba. Han rapporterede om 10.000 tilfælde af dengue feber med 30 dødsfald heraf et 7-årigt barn. Amnesty International bekræftede, at Mendoza blev arresteret kort efter tilsyneladende anklaget for at sprede fjendtlig propaganda (116). Dengue forekommer endemisk i tropiske områder, og man regner med, at over 80 millioner inficeres årligt. F. eks. mener man, at over 100.000 asiatiske børn døde af dengue i 1995. Dengue vektoren Aedes aegypti har på det amerikanske kontinent vist tendens til spredning gennem de seneste decenier (120).

Cuba har gennem anvendelse af kontrolstrategier udarbejdet af WHO og International Union Against Tuberculosis haft succes med bekæmpelsen af tuberculozen. Der diagnosticeres ca. 8 nye tuberculosetilfælde pr. 100.000 indbyggere pr. år. Der var en let øgning 1992-1994, som kun delvis skyldes den dårlige økonomiske situation (128).

Psykiatri i Cuba

Det største psykiatriske hospital på Cuba hedder Hospital Psiquiatrico de la Habana. Her er 3700 patienter, 300 sygeplejersker og 111 læger (86). En besøgende amerikansk læge giver en forstemmende indtryk af stedet. Der er materielle mangler og også mangel på psykofarmaka (64).

En canadisk psykiater har besøgt kolleger på Cuba og beskriver dem og deres attitude på en meget positiv måde. Han ønsker øget udveksling og samarbejde (32). Han imødegås efterfølgende af indlæg, som kritiserer Cuba for tvang mod politiske afvigere (41).

Generelt bedømmes misbrug af narkotika i Cuba at være på et beskedent niveau, men det findes og risiko for at problemet i fremtiden eskalerer bedømmes reelt. Tidligere har hovedparten af narkotika kommet til landet som tilfældigt opskyllede pakker på stranden – et resultat af fejlslagne udvekslinger mellem colombianske og amerikanske speedbåde. Enkelte cubanske embedsmænd er også blevet beskyldt for narkotikahandel. Havana's vigtigste center for misbrugsbehandling er

Rogelio Paredes klinikken, som opgiver at have behandlet cubanere i perioden 1995 – 1997. I de seneste 20 år har man på klinikken behandlet 600 udlændinge. Også andre klinikke tilbyder behandling til udlændinge: Cira Garcia i Havana og Quinque i Holquin (105).

En forsker foreslår en olie fremstillet af marigolds, der virker larvicidt overfor *Aedes Aegypti* (34).

Traumatologi på Cuba

Specialet emergency medicine findes ikke på Cuba, men feltet dækkes af øvrige specialer. Organisering af præhospital indsatsen er organiseret omkring ambulancer, som ikke er udrustet til meget andet end at transportere. Ofte er det hurtigst at bruge forhåndenværende biler til akutte transporter. En amerikansk iagttager af den traumaorienterede sundhedsorganisation på Cuba bemærker, at antallet af læsioner efter skud- og stiklæsioner på Cuba er mindre end i USA. Ligeledes er skader efter bilulykker få sammenlignet med USA (pga. sparsom trafik). Narkotikamisbrug er også mindre end i USA. Det største traumacenter i Havana er på General Calixto Garcia Hospital, hvor man behandler 30.000 patienter årligt. Der er mangel på visse medikamenter og udstyr, men hovedindtrykket at den medicinske behandling foregår på et godt niveau (47).

Et lille indlæg i et internationalt tidsskrift forklarer, at der på Cuba eksisterer 2 niveauer indenfor faget neuroscience: i et niveau konkurrerer man med tilsvarende afdelinger i de udviklede lande, mens man på niveau 2 afdelinger indretter sig på et niveau passende til udviklingslande. Forfatteren føler, at periodo special har ramt mulighederne for forskning hårdt, og for at skaffe forskningsmidler anordner hans afdeling et årlig postgraduat kursus (94).

Cancerbehandling i Cuba

Et tegn på at Cuba på det sundhedsmæssige felt er gået fra at være et udviklingsland til et udviklet land, er at incidensen af brystcancer er højere end incidensen af cerviscancer. Antirygningskampagne har i flere år været drevet i Cuba, og selv Castro ryger ikke offentligt. Der er et cancerbehandlingscenter i hver af de 14 provinser, og de fleste har mindst en koboltkanon, men mindst halvdelen var i 1995 ikke funktionsdygtige pga. mangel på reservedele. Man ønsker så vidt muligt selv at producere cystostatika. Man har produceret monoklonale antistoffer, som i 1995 var i fase 2 teststadiet mod cutane T-celle lymfomer og lungecancer (57).

Cubas knoglemarvstransplantationsprogram har bl.a. tilbudt deres hjælp til 4000 børn med leukæmi efter Chernobylkatastrofen. (31).

Cubas mammografiprogram havde 2 enheder i Havana og 15 mobile enheder og screenede alle kvinder over 35 år. I 1994 og 1995 måtte arbejdet suspenderes pga. mangel på roentgenfilm og fremkaldervæske (66).

Sundhed for mødre og børn

Over 95% af cubanske kvinder har første lægebesøg i graviditetens første trimester, og gravide ses i lægekonsultationen mindst 1 gang månedligt. 99.8% af fødsler foregår i sundhedsvæsenets regi (96).

På Cuba er frekvensen af amning lavere end ønskeligt. I 1990 varierede frekvensen af amning ved fødslen mellem 45 og 80% afhængig af geografisk region. Ved 3 måneders alder var amningsfrekvensen sunket til 15 – 40%. Man har opstillet mål for opstart af amning hos 90% i 1995 og 95% i år 2000. Man ønsker at øge prævalensen af rent ammeernærede ved 4 måneders alderen til 70% i 1995 og 70% i år 2000, og man ønsker at vedligeholde amningen med tilskud til 6 måneders alder hos 60% i 1995 og 75% i år 2000 (40).

I Caribien og Sydamerika foregår mange aborter i det skjulte pga. restriktiv lovgivning. Undtagelserne er i Barbados, Belize og Cuba. På Cuba er der legal abort til 12 uge, som eneste land i Caribien. I U-lande anvendes manuel vacuumaspiration uden egentlig anæstesi. I 1988 angives for Cuba et tal på 187.911 fødsler og 155.327 legale aborter. I 1989 estimerer man aborttallet på Cuba til 187.000, hvilket skulle være lavere end i andre latinamerikanske lande (39).

Kan Cuba tilbyde konkurrencedygtig medicinsk behandling til udlændinge?

Over 5000 udlændinge heraf omkring 100 amerikanere kommer årligt til Cuba med henblik på medicinsk behandling. Det handler om forskellige ydelser fra transplantationer over kosmetisk kirurgi til behandling af hypertension, fedme, diabetes, migræne og alkoholisme. Servimed er et cubansk firma, der tilbyder medicinsk service til udlændinge (71).

”Freelancing on foreigners” kan også forekomme. Dette foregår ved nattetide, og beskrives i hospitalsstatistikken som emergencies. Lægen får 2000 \$ under bordet og patienten får en billig kvalitetsfedtsugning (71).

Fra Sydafrikansk bedømmes uddannelsen ad cubanske læger som god, og da man har betydelig lægemangel i det offentlige sundhedsvæsen i Sydafrika har man besluttet at åbne for 1 års ansættelse af i første omgang 50 cubanske læger. Kontrakterne kan forlænges til 3 år (65, 119). Cuba har været internationalt orienteret, og cubanske læger har praktiseret i over 36 lande. Gennem 80-erne rejste 2-3000 cubanske læger hvert år udenlands på 2 års arbejde i Latinamerika, Caribien, Afrika, Asien og Mellemøsten (51). Et indlæg i Lancet fortæller at nogle udsendte cubanske læger har arbejdet nærmest under tvang med familien hjemme som gidsel; af hans løn på 5000 rands fik han kun 300, men den cubanske stat inddrog resten (117).

Cuba, USA og Embargo

Historisk udvikling

USA har opretholdt en embargo mod Cuba siden 1962. Dette er den længste embargo i moderne tider. Pga. støtte fra Sovjetunionen havde denne embargo kun begrænset betydning frem til kollapsen af den forhenværende Østblok i 1991 blev embargoen forstærket med den såkaldte Cuba Democracy Act (The Torricelli Bill), som forbyder 3. lands filialer af amerikanske firmaer at handle med Cuba, pålægger sanktioner mod lande som yder assistance til Cuba og forbyder skibe, som har lagt til i Cubansk havn at anløbe Amerikansk havn indenfor de følgende 6 måneder (8).

I 1980 gav Castro et stort antal cubanere lov til at emigrere til USA fra havnebyen Mariel. 137.000 kom til Florida i små både (61). Castromodstandere hævdede, at mange af flygtningene – måske op imod 27.000 – var fanger fra cubanske fængsler, som Cuba benyttede lejligheden til at komme af med (80). Tatoveringer på cubanske flygtninge signalerer ofte tidligere ophold i fængsler og

afspejler ofte tilknytning til Afro-Cubanske subkulturer som Santeria, Palo Mayombe og The Abakua Secret Society (80).

The Helms-Burton Act blev vedtaget i marts 1996 (efter nedskydning af 2 fly) og strammede yderligere den amerikanske embargo. Pres lægges af amerikanske myndigheder på tredjelande for at forhindre handel med Cuba. Amerikanerne kræver "on site verification" for at kontrollere, at humanitær hjælp går til den cubanske befolkning (67). Den amerikanske udenrigsminister forklarer noget om de amerikanske motiver (49): blokaden mod Cuba er en unilateral blokade med formål at støtte det cubanske folks muligheder for at genindføre demokrati, mangelsituationer i Cuba skyldes Castroregeringens forfejlede politik, den amerikansk blokade fritager salg af fødevarer- og landbrugsprodukter til cubanske organisationer, som er uafhængige af den cubanske regering. I 1998 gav det amerikanske handelsministerium tilladelse til salg af medicinske produkter for ca. 45 millioner US \$ og i første halvdel af 1999 blev der givet tilladelse til humanitære donationer for over 100 millioner US \$ (49).

For at imødegå følgerne af embargoen, mildne "The Special Period in a Time of Peace" og sætte nyt liv i den cubanske økonomi har den cubanske regering iværksat en række initiativer: rationering, reducere af produktionsaktiviteter for at øge effektivitet og spare energi, koncentrering af ressourcerne til 3 sektorer: a: fødevarerprogram, b: turisme, c: bioteknologi, farmaceutisk industri og forskningscentre. Man forsøger også at stimulere til joint ventures med udenlandske firmaer gennem fordelagtige tilbud (75).

Sundhedsmæssige effekter af embargoen

Cuba importerede i 1980-erne omkring halvdelen af al protein og kalorier til brug for human ernæring. Importen af fødevarer faldt ca. 50% fra 1989 til 1993 og tilbuddet af protein og kalorier pr. indbygger faldt henholdsvis 25% og 18% fra 1989 til 1992. Gennemsnitsrationen var kun 1200 kalorier pr person. Kaloriemanglen forstærkedes af den høje andel af kalorier hidrørende fra raffinerede sukkerprodukter, som steg fra 18% til 26% fra 1989 til 1992. Tilstanden forbedredes lidt efter indførelsen af lokale farmers markets i 1994. Gennem rationering blev børn, gravide, kvinder og ældre tildelt ekstra forsyninger af fødevarer, mens den voksne mandlige befolkning i 1992 fik et dagligt kalorie tal på under 80% af det anbefalede minimum (69). Sundhedsvæsenets blev alment ramt af krisen i begyndelsen af 90-erne med mangel på alt fra medicin til plejeartikler (115).

I perioden 1991-1993 blev Cuba ramt af en epidemi af optisk og perifer neuropati, som afficerede 50.000 mennesker. En tilsvarende epidemi var set under den Spansk-Amerikanske krig og i sultperioder under andre krigssituationer. Et case-control study blev iværksat af de Cubanske sundhedsmyndigheder (MINSAP) i samarbejde med Center for Disease Control and Prevention i Atlanta og den neurobiologiske del af National Institutes of Health, Bethesda, Maryland. Embargoen fik skylden, idet der som årsager til epidemien blev nævnt ernæringsbrister, vitaminmangel (B og A) og høj prævalens af cigarrygning. Epidemien er nu under kontrol takket være en vitamintilførselskampagne og en rygestopkampagne. Cuba's velfungerende epidemiologiske overvågning får ros for hurtigt at opdage epidemien (8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 23, 24, 48, 95, 106).

Ifølge de Cubanske sundhedsmyndigheder er procenten af Cubanske kvinder med inadækvat vægt i forbindelse med graviditet steget fra 8,7% i 1990 til 10,4% i 1994. Andelen af undervægtige nyfødte steg fra 7,8% i 1991 til 8,9% i 1994. Mødredødeligheden steg fra 1993 til 1994 (8,69).

Tallene for 1997 viser dog, at Cuba trods embargo formår at fastholde nogle af sine gode resultater indenfor sundhedsstatistikken. Børnedødeligheden opgives til 7,2 per 1000 levende født og mødredødeligheden var 22.0 per 100.000 levende fødsel (118).

Fra 1990 til 1994 faldt andelen af befolkningen med adgang til indlagt vand fra 83% til 81% i byområder og fra 30% til 24% i landområder. I samme periode steg andelen af befolkning uden adgang til drikbart vand fra 10% til 12%. Cuba's muligheder for at klorinere vand reduceredes; i 1988 havde 98% af befolkningen adgang til klorineret vand, mens andelen i 1994 var 26%. Man så også en stigning i dødelighed sfa. diarré sygdomme, infektions- og parasitære sygdomme. Mortaliteten af diarré sygdomme pr. 100.000 indbygger var 2,7 i 1989 og 6,8 i 1993. I 1994 var der en ophobning af Guillain-Barré syndromet med 200 patienter. Dette blev bedømt som sekundært til enterisk infektion. Tuberculose incidensen steg fra 5,5 per 100.000 i 1990 til 15,3 i 1994. Mangel på medicin resulterede i en stigning i tuberculosedødsfald på 48% fra 1993 til 1994 (8, 69). Embargoen har især givet mangel på farmaka, medicinsk udstyr, laboratoriereagenser, reservedele og røntgenfilm. Fra 1990 til 1994 faldt antallet af laboratorieprøver på Cubas 273 hospitaler 36% og antallet af røntgenundersøgelser faldt 75%. Følgende tal er for 1991 og 1994 med angivelse af 1994 i pct af 1991: kliniske laboratorieundersøgelser: 53.340.854/43.574.934/83,2%. Røntgenundersøgelser: 3.752.750/1.530.168/40,8. Forbrugte negativer: 4.866.186/1.800.597/37,0%. Mikrobiologiske undersøgelser: 5.855.871/4.505.748/76,9%. 50% af Cubas ambulancer var ikke funktionsdygtige i 1994 på grund af mangel på reservedele. Antallet af kirurgiske operationer på Cuba faldt 45,1% fra 885.790 i 1990 til 486.067 i 1993 (8, 69, 75).

International medicinsk debat for og imod embargoen

I medicinske fagtidsskrifter finder man indlæg både for og imod USA's embargo mod Cuba. Modstanden mod embargo kan komme fra enkeltpersoner (7,8,42,43,46, 112), fra faglige organisationer som American Association for World Health, British Medical Association og World Medical Association (125) og som lederartikler f. eks. i British Medical Journal (4), The Lancet (5), New England Journal of Medicine (3, 102), Canadian Medical Association Journal (126) og Journal of Public Health Policy (9). Fra sundhedsfaglig side har man også opfordret til støtte for den cubanske medicinske sektor (107). Pave John Paul II udtalte sig ved åbningen af World Food Conference i Rom i 1996 mod embargo, idet den rammer civilbefolkningen. Også under sit besøg på Cuba i 1998 talte paven mod embargoen. Modindlæg med forklaring om at presset på sundhedssektoren i Cuba skyldes Castro's katastrofale politik forekommer som reaktion på embargo modstanderes indlæg (97, 104, 127).

Kritik mod det cubanske sundhedssystem findes naturligvis også (44, 45). F. eks. påpeges tvivl om den cubanske sundhedsstatistik (embargoen medfører lavere vægt hos nyfødte og gravide, men spædbarnsdødeligheden falder), samtale med kritiske anonyme cubanske læger afslører kritik af et nedslidt sundhedsvæsen, man skal have udført transplantation af nervevæv på hundreder af Alzheimer-og Parkinsonpatienter (dette er endnu på eksperimentaltadiet i resten af verden), der sås tvivl om cubanske behandlinger som f. eks. Behandlingen af retinitis pigmentosa (123, 124), ligeledes betvivler man effekten af naturmidlerne Melagenin til vitiligo og PPG til kolesterolsenkning. Der beskrives korrupsion i det cubanske samfund. Der er unødvendige lægebesøg (80%?) og overflødige menneskelige ressourcer. Fidel Castro selv har engageret sig meget i udformningen af det cubanske sundhedsvæsen. Han ville vist engang selv være læge (36, 37).

3 lægelige sværvægttere har specielt ført an i den medicinske debat mod USA's embargo. Det er anæstesiologen Anthony Kirkpatrick, Dr. Richard Garfield fra Columbia University School of Nursing og Wayne Smith, som er professor ved John Hopkins University i Baltimore. Fra en artikel i Journal of the Florida Medical Association citeres deres abstract: "The United States embargo against Cuba, which makes trade illegal, contributes to that country's death and disease. The policy is obsolete, counterproductive and should be changed to bring peace between the two nations and help restore the health of the Cuban people. Along with the ban on trade is the ban on travelling. The United States' controls contradicts the most fundamental values upon which this country stands. Despite current restrictions, physicians can travel to Cuba and they should in order to observe the island's system for themselves" (68). I artiklen påpeges en række alvorlige konsekvenser af den amerikanske embargo: mangel på vigtige lægemidler (leukæmimedicin), røntgenfilm, reservedele til medicinsk udstyr som respiratorer. Importforbud for medicinske bøger på spansk fra et forlag, der er opkøbt af et US konglomerat. For Cuba bliver de fleste importerede varer dyrere, fordi transportomkostninger er øget og konkurrencen fra amerikanske varer er væk. Vandforsyningen på Cuba forringes, da man mangler klorid og aluminiumsulfat til rensningsprocesserne. Sæbe var i 1994 rationeret til 4 – 6 stykker pr person per år. Man har så forsøgt at laver erstatningsprodukter med kautisk soda, der har givet en række accidentielle ætsninger hos børn. Dødsfald i diarresygdomme og infektion er også steget efter stramningen af embargoen i 1992 (68). Kirkpatrick's synspunkter blev efterfølgende imødegået at embargo-positive indlæg (76). I Lancet har Kirkpatrick givet eksempler på, hvilke hindringer USA stiller for medicinfirmaer handel med Cuba (67). Clinton forsøgte i 1998 af få gennemført en vis lempelse i embargoen i form af genoptagelse af direkte humanitær flytrafik mellem USA og Cuba, tilladelse til at overføre 1200 \$ årligt til familiemedlemmer i Cuba og smidiggøre tilladelser til eksport af medicinsk udstyr til Cuba. Loven kræver accept i Kongessen (102). Seneste nyheder i sommeren 200 er, at USA er på vej til en opblødning i embargoen – i første omgang vedrørende varer indenfor fødevarer- og medicinsektoren.

Medicinsk historiske noter med relation til Cuba og Caribien

Efter den Spansk-Amerikanske krig var der stationeret amerikanske soldater på Cuba. Mange blev syge af gul feber. Denne sygdom var ikke ordentlig forstået, og en Gul Feber kommission blev nedsat under ledelse af den 49-årige militærlæge Major Walter Reed. Den cubanske læge Carlos Finlay havde tidligere hævdet, at moskitoer var vektor for sygdommen, men ingen havde lyttet til ham (84). Kommissionen tog nu denne teori op. Dr. Carroll fra kommissionen fik injiceret materiale fra en inficeret moskito. Han blev syg, men kom sig. Mennesker var nødvendige som forsøgsdyr, da dyr ikke er modtagelige for gul feber. 2 kommissionsmedlemmer lod sig bide af inficerede myg og blev syge. For at teste om smitte kunne ske direkte fra patienter og snavs boede 3 kommissionsmedlemmer i en snavs hytte og sov i sengetøj fra en patient, der var død af gul feber. De blev ikke smittede. Til slut konkluderedes, at gul feber var en myggebåren sygdom. Sygdommen blev derefter hurtigt bekæmpet på Cuba og Dr. William Gorgas kunne anvende denne viden til at udrydde gul feber i Panama og derved gøre det muligt at bygge Panamakanalen. Gorgas blev en af de store navne i den preventive medicin (60, 62).

Selve den egentlige kampsituation under den Spansk Amerikanske krig i 1998 stod kun på i nogle få måneder. I alt 59.000 regulære tropper og 216.000 frivillige deltog på amerikansk side. Ca. 4000 døde og heraf kun 300 som følge af kamphandlinger. De resterende 3700 døde hovedsagelig af febersygdomme (tyfus, malaria, gul feber). Theodore Roosevelt deltog i kampagnen. Krigserklæring udløstes af, at det amerikanske krigsskib Maine eksploderede i Havnas havn d. 15.

Februar 1898 med tab af 260 marinere. Der var i efterforløbet af krigen meget kritik af militærlægenes manglende forberedelser og indsatser, selvom man for første gang havde udrustet 3 hospitalsskibe, heraf et med røntgenapparat, 2 operationsrum, mørkerum, mikroskop. Den medicinske stab på sådan et skib var på 20 personer inklusive 4 kirurger, 4 apotekere og et dusin sygeplejersker. Skibet kunne tage 500 patienter (111).

En kendt lægenavn med relation til Cuba er Rudolph Matas (1860-1957). Fra hans biografi kan nævnes: faderen vart læge i Sydstaterne og stimulerede sønnen til medicinstudiet i New Orleans. Byen blev jævnlige ramt af epidemier af gul feber, i 1878 døde 5000 i byen. Studenterne måtte hjælpe til med at fjerne ligene. Matas var immun efter at have haft gul feber i barndommen. I 1878 var Matas med en lægedelelegation udsendt til Cuba for at forske i årsagerne til gul feber, hvilket ikke lykkedes for dem. Senere blev han tilhænger af Finley's teori om moskitoer som årsager til gul feber og i 1901 fik han byrådet i New Orleans til at iværksætte myggebekæmpelse. I 1888 udførte han sin unikke operation for traumatiske arterielle aneurismer. Han var også den første, der udførte spinalanæstesi i USA. Han brugte cocain. 4. Juli 1908 udførte han 7 fortløbende operationer. Han ville ikke vise sig med bare arme for sygeplejerskerne, og tog derfor den ene kittel over den anden, så han til sidst havde 7 kitler på. Sidste patient var en inficeret salphinx, og stænk fra kitlen kom i Matas øje. Det blev til en gonorrhøisk conjunctivitis og øjet måtte fjernes. Med et glasøje opererede Matas videre, og gav forelæsninger i ind- og udland (110).

Cuba udgav i 1987 et frimærke med portræt af den polske ophthalmolog Ludwik Eleazar Zamenhof, der opfandt Esperanto for at forbedre kommunikationen mellem folkeslagene. Han oversatte selv adskillige forfattere til esperanto bl. a. H.C. Andersen, Dickens, Goethe, Gogol, Heine, Molliere, Schiller, Shakespeare, og Biblen (91)

Medicinske rejsebeskrivelser

En repræsentant for Medicin Sans Frontières besøgte Cuba i 1995 for at bedømme, om organisationen skulle yde bistand til landet. Han beskriver, at hele befolkningen har adgang til gratis sundhedsydelser, som spænder fra vaccinationer til avancerede transplantationer. Cuba's indices for sundhed svarer til tilsvarende tal for mere udviklede lande med 20 gange større sundhedsbudget. Problemerne omkring ressourcebrister som følge af "periodoco speciale" efter Sovjeiunionens sammenbrud omtales, men det bemærkes, at cubanske læger og sygeplejersker fortsætter deres arbejde mod "Sundhed for alle Cubanere" trods lav løn. Det virker som om der er et meget beskedent niveau af ligestyldighed og korrupsion, som man ellers ofte ser i socialistiske lande, hvor økonomisk motivation er ukendt. Efter revolutionen havde Cuba 6000 læger, hvoraf 3000 hurtigt rejste til USA. Nu har Cuba 60.000 læger og 76.000 sygeplejersker, og til tider har Cuba haft over 5000 læger udenlands til bistandsopgaver. Hvert år starter 4000 medicinske studerende uddannelsen på landets 23 medicinske skoler. Man har uddannet 22.000 familielæger, som dækker 90% af befolkningen. De arbejder med præventiv medicin og basal diagnostik og terapi. De bakkes op af 400 polyklinikker. Endelig er der 263 hospitaler. Veeken taler med cubanske læger, som fortæller om rationeringer, der giver dem mulighed at købe en ugentlig ration på 4 æg, 2½ kg kød hver 2. Uge og 8 pund ris om måneden. En hospitalsdirektør fortæller, at han tjener 400 pesos (= 12 \$ på det sorte marked). Veeken beskriver en taxichauffør, som i realiteten er en læge, der tjener ekstra. Veeken besøger også et AIDS sanatorium, som han ikke opfatter som en koncentrationslejr. Men han tror ikke rigtig på ideen om at dæmme op for AIDS gennem isolation. Veeken beskriver mangel på kondomer, og hører om lavt aborttal (mindre end 1 pr. 100 fødsler). Men det viser sig, at cubanske kvinder tilbydes "menstruationsregulering" via en mikroaspiration, hvis menstruationen er

2 uger forsinket. Der udføres ingen graviditetstest, da disse ikke er tilgængelige. Endelig mener Veeken, at der er mulighed for at rekrutere Cubanske læger til *Medicin Sans Frontières* (30).

En gruppe fra en engelsk sygeplejerskeorganisation besøgte Cuba i 1998 og beskriver et sundhedsvæsen med rationeringer og mangel på forsyninger og teknologi, men med positive humane ressourcer i form af venlighed, entusiasme, uddannelse og stor arbejdsstyrke. Ingen ventelister eller køer. Sundhedsydelser er gratis. Stor prioritering af præventive indsatser. God indsats mod AIDS med bl. a. gratis kondomer (54)

En delegation af amerikanske jordemødre besøgte Cuba i 1997 og kom hjem med meget positive indtryk af det cubanske sundhedsvæsen og forholdene omkring fødsel og amning (101).

Medicinsk litteraturliste

1. Update – Cuba: On the Road to a Family Medicine Nation. Margaret Gilpin. *Journal of Public Health Policy*, 1991; 12(1): 83-103.
2. Frihet i en liten eske. Anne Kveim Lie. *Tidsskrift for Den Norske Legeforening*, 1999; 119: 1471-3.
3. The sleep of reason produces monsters: human costs of economic sanctions. *New England Journal of Medicine*, 1997; 336: 1248-50
4. Embargoes that endanger health. Tony Delamothe. *British Medical Journal*, 1997; 315(7120): 1393-4
5. Sanctions on health in Cuba. Editorial. *Lancet*. 1996; 348(9040): 1461
6. Our man in Havana. Stefano Veraldi et al. *International Journal of Dermatology*, 1997; 36(8): 637-8
7. Doctors have the moral imperative to call for an end to embargo on Cuba. Delia Parnham-Cope. *British Medical Journal*, 1997; 315(7120): 1463
8. Relations Between the United States and Cuba: A Proposal for Action. César Chelala. *JAMA*, 1996; 275(7): 559-60
9. Free Exchange of Medical Supplies, Information, and Personnel with Cuba. Resolution from The American Public Health Association. *Journal of Public Health Policy*, 1993; 14(1): 91-2
10. Cuban refugees injured themselves to get into the United States. T Rutter. *British Medical Journal*, 1997; 314: 1297
11. Epidemic Neuropathy in Cuba. Eliseo Perez-Stable. *Annals of Internal Medicine*, 1995; 123(9): 734
12. Epidemic Neuropathy in Cuba: A Public Health Problem Related to the Cuban Democracy Act of the United States. Gustavo C. Román. *Neuroepidemiology*, 1998; 17(3): 111-5
13. Epidemic Neuropathy – Cuba 1991 – 1994. *JAMA*, 1994; 271(15): 1154-6
14. Epidemic Optic Neuropathy in Cuba. Richard Garfield. *New England Journal of Medicine*, 1996; 334(16): 1063
15. Epidemic Optic Neuropathy in Cuba. Anthony F. Kirkpatrick. *New England Journal of Medicine*, 1996; 334(16): 1063-4
16. Cause of Cuban Outbreak Neuropathologic Puzzle. Paul Cotton. *JAMA*, 1993; 270(4): 421-3
17. Nutritional Amblyopia. Simmonds Lessell. *Journal of Neuro-Ophthalmology*, 1998; 18(2): 106-11
18. Omar del Pozo Marrero: physician prisoner of conscience. Antonio Maria del Gordon. *Lancet*, 1995; 346(8973): 509
19. Imprisonment of Cuban doctor. J.G.Foulks et al. *Lancet*, 1991; 337(8754): 1418-9
20. Nothing's simple about malnutrition: complexities raised by epidemic neuropathy in Cuba. Barbara A. Bowman et al. *American Journal of Clinical Nutrition*, 1996; 64(3): 383-4
21. Epidemic neuropathy in Cuba. Gustavo C. Román. *Neurology*, 1994; 44(10): 1784-6
22. Cuban Epidemic Neuropathy, 1991 to 1994: History Repeats Itself a Century after the "Amblyopia of the Blockade". Pedro O. Ordúñez-García et al. *American Journal of Public Health*, 1996; 86(5): 738-43
23. Tropical myeloneuropathies revisited. Gustavo Roman. *Current Opinion in Neurology*, 1998; 11(5): 539-44
24. Food shortages and an Epidemic of Optic and Peripheral Neuropathy in Cuba. Katherine Tucker and Thomas R. Hedges. *Nutrition Reviews*, 1993; 51(12): 349-57
25. AIDS, public health, and human rights in Cuba. Nancy Scheper-Hughes. *Lancet*, 1993; 342(8877): 965-7
26. Cuban AIDS policy. Antonio Maria de Gordon. *Lancet*, 1993; 342(8884): 1426
27. AIDS and the public health. Johan Giesecke. *Lancet*, 1993; 342(8877): 942
28. Assessing Cuba's approach to contain AIDS and HIV. Chandler Burr. *Lancet*, 1997; 350(9078): 647
29. Controlling AIDS in Cuba. Antonio M. Gordon et al. *New England Journal of Medicine*, 1989; 321(1): 829-30

30. Cuba: plenty of care, few condoms, no corruption. Hans Veeken. *British Medical Journal*, 1995; 311(7010): 935-7
31. The Challenge for Cuba. Luz Claudio. *Environmental Health Perspectives*, 1999; 107(5): 246-54
32. Teaching psychiatry in Cuba. Jim Henderson. *Canadian Journal of Psychiatry*, 1994; 39(2): 129
33. A health care revolution. Robert Quick. *Nursing Times*, 1997; 93(29): 17
34. Fighting Dengue in Cuba. Mark M. Green. *Science*, 1997; 277(5326): 623
35. Vet ikke hva pasientkøer er. Bodil M. Skarseth. *Sykepleien*, 1993; 81(5): 18-9
36. Bår USA's embargo skulden eller är krisen självförrådd?. Zvi G. Wirschobsky. *Läkartidningen*, 1994; 91(448): 4468-70
37. Cuba's health record. Antonio Gordon & Reinaldo Paya. *Lancet*, 1989; 338(8654):106
38. Primary Health Care and Hospitalization: California and Cuba. Milton I. Roemer. *American Journal of Public Health*, 1993; 83(3): 317-8
39. The clandestine epidemic: the practice of unsafe abortion in Latin America. John M. Paxman et al. *Studies in Family Planning*, 1993; 24(4): 205-26
40. Breastfeeding trends in Cuba. Manuel Amador et al. *World Review of Nutrition and Diet*, 1995; 78: 139-63
41. Psychiatric abuse in Cuba. Armado M. Lago. *Canadian Journal of Psychiatry*, 1995; 40(6): 359-60
42. USA and shortage of food and medicine in Cuba. Patrick Van der Stuyeff et al. *Lancet*, 1997; 349(9048): 363
43. U.S. and Cuban Scientific Exchange. Mark M. Rasenick. *Science*, 1999; 286(5449): 2449-50
44. The US attack on Cuba's health. Akselies Lielmanis. *Canadian Medical Association Journal*, 1997; 157(1): 1510
45. The US attack on Cuba's health. Donald T.H. Paine. *Canadian Medical Association Journal*, 1997; 157(1): 1511
46. The US attack on Cuba's health. Richard Garfield. *Canadian Medical Association Journal*. 1997; 157(1): 1511
47. Emergency Medicine in Cuba: Report From a Country in Isolation. John R. Richards. *American Journal of Emergency Medicine*, 1997; 15(4): 424-6
48. On Politics and Health: An epidemic of Neurologic Disease in Cuba. Gustavo C. Roman. *Annals of Internal Medicine*, 1995; 122(7): 530-3
49. Economic Sanctions and Public Health: A View from the Department of State. Madeleine K. Albright. *Annals of Internal Medicine*, 2000, 132(2):155-7
50. An Evaluation of the Oral Cancer Control Program in Cuba. Leticia Fernandez Garrote et al. *Epidemiology*, 1995; 6(4): 428-31
51. The Cuban Health Care System and Factors Currently Undermining It. Kamran Nayeri. *Journal of Community Health*, 1995; 20(4): 321-34
52. Human Costs of Economic Sanctions. Eyal Shemesh et al. *New England Journal of Medicine*, 1997; 337(9): 642-4
53. Nursing abroad. Valerie Buxton. *Nursing Times*, 1998; 94(38): 30-1
54. Self-Mutilation and Malingering Among Cuban Migrants Detained at Guantanamo Bay. Thomas C. Andrews et al. *New England Journal of Medicine*, 1997; 336(17): 1251-3
55. Desperate for dollars. Ian McMillan. *Nursing Times*, 1993; 89(50): 20-1
56. Tropical pulmonary diseases. Somchai Bovornkitti. *Respirology*, 1996; 1(1): 11-21
57. Cuban oncology surviving the "periodo especial". *Annals of Oncology*, 1995; 6(7): 626-8
58. Cuba's Billion-Dollar Biotech Gamble. Jocelyn Kaiser. *Science*, 1998; 282(5394): 1626-8
59. Havana Revisited. Anthony Robbins. *Public Health Reports*, 1999; 114(2): 183-5
60. Conquerors of Yellow Fever. Stefan C. Schatzki. *American Journal of Roentgenology*, 1992; 159(3): 462
61. Politics, Poison and Plaque. Kate Dupes Hawk. *Journal of Florida Medical Association*, 1993; 80(9): 619-22
62. The Achievements of William Crawford Gorgas. Wallis Landes Craddock. *Military Medicine*, 1997; 162(5): 325-7
63. Community-Oriented Primary Care: The Cuban Way. William Ventres et al. *JAMA*, 1993; 270(13): 1548
64. Contemporary Cuban health care – delivered and undelivered. Ralph Crawshaw. *South African Medical Journal*, 1994; 84(11): 719-22
65. Coming the Cubans. Ina van der Linde. *South African Medical Journal*, 1996; 86(1): 15-6
66. In the shadow of plenty, Cuba copes with a crippled health care system. Robin C. Williams. *Canadian Medical Association Journal*, 1997; 157(3): 291-3
67. Role of the USA in shortage of food and medicine in Cuba. Anthony F. Kirkpatrick. *Lancet*, 1996; 348(9040): 1489-91
68. The Time Has Come to Lift the Economic Embargo Against Cuba. Anthony F. Kirkpatrick et al. *Journal of Florida Medical Association*, 1997; 81(10): 681-5
69. The Impact of the Economic Crises and the US Embargo on Health in Cuba. Richard Garfield. *American Journal of Public Health*, 1997; 87(1): 15-20
70. Biotechnology in Cuba: tackling Third-World problems with front-line technology. Care Robinson. *Trends in Biotechnology*, 1993; 11(3): 80-4
71. Cuba care. Suzanne Possehl. *Hospitals & Health Network*, 1998; 72(11): 40-4

72. Effect of the U.S. Embargo and Economic Decline on Health in Cuba. Michèle Barry. *Annals of Internal Medicine*, 2000; 132(2): 151-4
73. The politics of suffering: the impact of the U.S. embargo on the health of the Cuban people. Diane Kuntz. *International Journal of Health Services*, 1994; 24(1): 161-79
74. The Politics of Suffering: The Impact of the U.S. Embargo on the Health of the Cuban People. Diane Kuntz. *Journal of Public Health Policy*, 1994; 15(1): 86-107
75. Economy, Politics, and Health Status in Cuba. Francisco Rojas Ochoa & Cándido M. López. *International Journal of Health Services*, 1997; 27(4): 791-807
76. Responses to Kirkpatrick et al. Vicente Lago and Robert E. Cline. *Journal of Florida Medical Association*, 1995; 82(3): 221-2
77. New Developments In Cuban Holistic Medicine: A Personal View. Ralph A. Dale. *Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 1996; 2(2): 299-305
78. The Preeminence of Primary Care Within Cuban Predoctoral Education. Alberto J.F. Cardelle. *International Journal of Health Services*, 1994; 24(3): 421-9
79. Ludwik Eleazar Zamenhof – The father of Esperanto. Eleazar Shafir. *Israel Journal of Medical Sciences*, 1993; 29(4): 261
80. Tattoos of the Marielitos. Rafael Martinez & Charles V. Wetli. *American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 1989; 10(4): 315-25
81. Toward an Understanding of Capitalist and Socialist Health. Merrill Singer & Hans A. Bier. *Medical Anthropology*, 1989; 11: 97-107
82. Minimizing Health Risks in Cuba. Sally Guttmacher. *Medical Anthropology*, 1989; 11: 167-180
83. Is Socialism Bad for Your Health? Cuba and the Phillipines: A Cross-National Study of Health Systems. Ray A. Elling. *Medical Anthropology*, 1989; 11: 127-150
84. Yellow fever: its transmission be means of the Culex mosquito. Carlos Finley. *American Journal of Medicine and Science*, 1886; 92: 395
85. The Cuban Health-Care System: A Study on Universal Health Care. Gary C. Dennis. *Journal of the National Medical Association*, 1999; 91(2): 69-70
86. Cuba. Michael Hemmes. *Hospitals & Health Network*, 1994; 68(9): 52-4
87. The Health Status of Cuba: Recommendations for Epidemiologic Investigation and Public Health Policy. Milton Terris. *Journal of Public Health Policy*, 1989; 10(1): 78-87
88. Family Practice in Cuba: Evolution into the 1990s. Raymond Y. Demers et al. *Family Practice*, 1993; 10(2): 164-8
89. Primary Care in Cuba: Low- and High- Technology Developments Pertinent to Family Medicine. Howard Waitzkin et al. *Journal of Family Practice*, 1997; 45(3): 250-8
90. Factor concentrates for haemophilia in the developing world. A. Bird et al. *Haemophilia*, 1998; 4(4): 481-5
91. Army Community Health Nurses' role in Humanitarian Relief Effort, Operation Sea Signal, Guantanamo Bay, Cuba. Gemryl Louisa Samuels. *Military Medicine*, 1997; 162(3): 190-3
92. Biometeorological classification of daily weather types for the humid tropics. Luis B. Lecha Estela. *International Journal of Biometeorology*, 1998; 42(2): 77-83
93. Do homosexuals and lesbians in Cuba have the same rights and opportunities as any other citizen? Mariela Castro Espin. *Archives of Sexual Behavior*, 1995; 24(3): 349-53
94. Neurosciences in Cuba Today. Alberto J. Dorta-Contreras. *International Journal of Neuroscience*, 1999; 99(1-4): 97
95. Cuba: response of medical science to a crises of optic and peripheral neuropathy. Alfredo A. Sadun & James F. Martone. *International Ophthalmology*, 1995; 18: 373-8
96. Primary care in Cuba: a public health approach. Karen A. Swanson et al. *Health Care for Women International*, 1995; 16: 299-308
97. Cuban embargo. Karl F. Gross, Maurice Callado & Oscar Papazian. *Neurology*, 1995; 45(5): 1032-33
98. The Pharmaceutical Industry in Cuba. Robert S. Tancer. *Clinical Therapeutics*, 1995; 17(4): 791-8
99. Laparoscopic cholecystectomy. Report of the first 1300 cases carried out by a multidisciplinary team. M.A. Martinez et al. *Rev Gastroenterol Peru*, 1996; 16(2): 133-7
100. Surgery for Wolff-Parkinson-White syndrome. Cuban experience. Perez J. Carballido et al. *Arch Inst Cardiol Mex*, 1990; 60(5): 503-4
101. Cuba: From Brooklyn to Havana – The Midwifery Program Delegation to Cuba, Aleida Llanes-Oberstein & Grace Holmes. *Midwifery Today-International Midwife*, 1998; 47: 50-60
102. US eases sanctions on Cuba. James Ciment. *British Medical Journal*, 1998; 316(7138): 1115
103. Cuba's National AIDS Program – The first Decade. Reuben Granich et al. *The Western Journal of Medicine*, 1995; 163(2): 139-44

104. The "Blockade" of Cuba: Setting the Record Straight. Eliseo Perez-Stable & Ramon Boza. *American Journal of Public Health*, 1997; 87(12): 2053-4
105. Drug Abuse in Cuba. Renseelaer W. Lee. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 1998; 15(2): 131-4
106. Second sight – optic neuritis. Ian McMillan. *Nursing Times*, 1993;89(51):48-50
107. From Casaulty to Cuba. Rebecca Coombes. *Nursing Times*, 1998; 94(38): 32
108. United Nation to help Cuba sell biotechnology. Alan Dove. *Nature Biotechnology*, 1998; 16(9):813
109. Health as a Human Right: An Epidemiologist's Perspective on the Public Health. Mervyn Susser. *American Journal of Public Health*, 1993; 83(3): 418-26
110. Rudolph Matas: Innovator of the Operating Room. Elmer Bendiner. *Hospital Practice*, 1993; 28(5): 101-2
111. "Before the world in concealed disgrace": physicians, professionalization and the 1898 Cuban campaign of the Spanish American War. J.T. Connor. I "Medicine and Modern Warfare", edited by Roger Cooter, Mark Harrison & Steve Sturdy, Editions Rodopi B.V., Amsterdam-Atlanta, 1999
112. BMA must voice its opposition to Cuban embargo. Paul Redgrave & John Waller. *British Medical Journal*, 1998; 316(7139): 1248
113. An embargoed Cuban Science. C. Smith. *Genetic Analyses: Molecular Engineering*, 1999; 15(3-5): 71-2
114. Reemergence of Dengue in Cuba: A 1997 Epidemic in Santiago de Cuba. Gustavo Kouri et al. *Emerging Infectious Diseases*, 1998; 4(1): 89-92
115. Samhällsekonomisk ruin leder Kubas sjukvård till upplösning. Zvi G. Wirschubsky. *Läkartidningen*, 1994; 91(43): 5868-9
116. Dengue in the Americas – time to talk. Editorial, *Lancet*, 1997; 350(9076): 455
117. Cuban doctors in Africa. José Luis Bianco Rivero. *Lancet*, 1996; 348(9020): 134
118. Cuba shows health gain despite embargo. Cesar Chelala. *British Medical Journal*, 1998; 316(7130): 497
119. Cuban doctors in South Africa. William M. Pick. *Lancet*, 1996; 347(9013): 1488
120. Global situation of dengur and dengue haemorrhagic fever, and its emergence in the Americas. Fransisco P. Pinheiro & Stephen J. Corber. *World Health Statistics Quarterly*, 1995; 50(3-4): 161-9
121. Organ Procurement for Transplantation in Cuba. C. Magrans et al. *Transplantation Proceedings*, 1996; 28(6): 3353
122. Organ Procurement and Renal Transplantation in Cuba, 1994. A. Marmol et al. *Transplantation Proceedings*, 1996; 28(6): 3356
123. Evaluation of Patients With Retinitis Pigmentosa Receiving Electric Stimulation, Ozonated Blood, and Ocular Surgery in Cuba. Heinrich Gerding. *Arch. Ophthalmologica*, 1997; 115: 1215-6
124. The Cuban Experience – False hope for a Cure for Retinitis Pigmentosa. Richard G. Weleber. *Arch. Ophthalmologica* 1996; 114: 606-7
125. WMA urges national medical associations to ensure that economic sanctions respect agreed exemptions. James Appleyard. *British Medical Journal*, 1998; 316: 1905
126. The US attack on Cuba's health. Anthony F. Kirkpatrick. *Canadian Medical Association Journal*, 1997; 157(3): 281-4
127. Medicine and the US Embargo Against Cuba. Enrique Huertas og G.E.Martin. *JAMA*, 1996; 275(21): 1634
128. Towards elimination of tuberculosis in a low income country: the experience of Cuba, 1962-97. Antonio Martero et al. *Thorax* 2000; 55: 39-45

Litteratur om Cuba

1. **Engang i Havanna. Björn Afzelius.** Forlaget Per Kofod, 1993. Kærlighedshistorie mellem svensk rockmusiker og cubansk sort skønhed. Udlændingen kan få alt for sine dollars. Meget alkohol. Dog også en god og meget kritisk beskrivelse af ufriheden i det cubanske system
2. **Alina. Alina Fernández.** Gyldendal 1997. Et stamtræ viser at Fidel Castro er nr. 3 af 7 søskende og 2 halvsøskende. Fidel angives selv at have 8 børn med 4 forskellige kvinder. Alina blev født udenfor ægteskab og havde efter beskrivelsen kun sparsom kontakt med sin far Fidel. Hun havde dog altid de fordele og ulemper, der fulgte med at være Fidels datter. Hun flygter i eksil til USA som 40-årig og er stærkt kritisk mod den cubanske socialisme. Skrevet af ghostwriter.
3. **Cubas historie –fra Columbus til Castro. Peter Beider & Kim Boye Holt.** Gyldendal, 1998. Gymnasiehistoriebog, som giver godt overblik over Cubas historie. Udvalget af kildemateriale er godt.
4. **Don "Che" Guevaras verden. Jan Stage.** Forlaget Tiderne Skifter, 1988. Spredte indtryk fra rejser rundt i Sydamerika

5. **Familieportræt med Fidel. Carlos Franqui.** Forlaget Centrum, 1981. Forfatteren var aktiv i revolutionen i 1959 og med i inderkredsen af magteliten. Han var redaktør af avisen "Revolution", som var forløberen til "Granma". Han beskriver kritisk personer og begivenheder omkring det første tiår af Castros styre. Brød derefter med Castro og lever i eksil i Italien. Bogen er ret kritisk til Castros fåmandsvælde. Interessant skildring af raketkrisen i 1992. Castro trykkede selv på den knap, der skød et amerikansk spionfly ned. Castro fik oplysningerne om den russiske tilbagetrækning fra avisredaktionen og ikke fra russerne.
6. **Havana tur/retur. Jan Stage** Forlaget Information, 1994. Skildringer af udviklingen under Castros revolution. Bogen er meget kritisk til udviklingen på Cuba.
7. **Bøsserne i Havana. Julius Lund.** Forlaget Rosinante, 1986. Samtaler om en række bøsser og lesbiske. Hovedindtrykket er at de har mange problemer med arbejdspladser, kolleger, familie, myndigheder, etc. Bøsser må ikke have arbejder, hvor de er i kontakt med børn, f.eks. lærere og læger. Må heller ikke tjenstgøre de 3 år i tvungen værnepligt. Der er dog nok sket en vis udvikling siden 1986.
8. **Cubakrisen 1962 – i perspektiv. Finn Madsen.** Forlaget lee, 1997. Stor samling af kildemateriale i 2 bind. Bl. a. findes meget korrespondance mellem Krustjov, Kennedy og Castro i fuld udskrift. Castro mente, at Sovjetunionen skulle angribe USA med atomvåben som såkaldt first strike. I et efterfølgende brev modificerede han det til, at det burde gøres i tilfælde af amerikansk invasion på Cuba. Den såkaldt varme linie mellem Moskva og USA blev oprettet efter Cuba-krisen.
9. **Cuba: Between Reform and Revolution. Louis A. Perez Jr,** New York, 1988.
10. **Cuba: from Columbus to Castro, Jaime Suchlicki.** New York, 1985.
11. **Cuba on the Brink – Castro, the Soviet Missile crisis and Soviet Collapse. James G. Blight.** New York, 1993.
12. **Che Guevara. A Revolutionary Life. Jon Lee Anderson.** Bantam Press, New York, 1997.
13. **Guerillakrig. Ernesto Che Guevara.** Demos, 1962
14. **Dagbog fra Bolivia. Che Guevara.** Gyldendal, 1968.
15. **Christopher Columbus. Rejsen til den ny verden. Robert Grün.** Oversat Af Gulla Rønnow Larsen. Tidens Forlag, 1990.
16. **One hell of a Gamble. Alexandr Fusenko & Timothy Naftali.** Norton, 1997.
17. **Opdagelsernes billedbog. Johannes Fabricius.** Rosenkilde og Bagger, 1978. En samling stik fra 16-1700 tallet som viser koloniseringen af Amerika.
18. **Cuba – mellem socialisme og kapitalisme.** Temanummer af Kontakt. Internationalt Magasin 1996/97. Redaktion; Jens Lohmann.
19. **Cuba.** Landebøger i lommeformat. Det udenrigspolitiske Selskab, 1997.
20. **Le quatre saisons de Fidel Castro. Jean-Pierre Clerc.** Éditions de Seuil, 1996.
21. **Cuba Women. S. Catusus.** ILO, 1988.
22. **Vi er praktiske revolutionære. Fidel Castro.** Rhodos, 1968.
23. **Fidel Castro til folkemøde i København.** Dansk-Cubansk Forening, 1995.
24. **Historien vil frikende mig. Fidel Castro.** Demos, 1973. Fidels Castros 5 timer lange forsvarstale, som han holdt som sin egen forsvarer ved retssagen d. 16. Oktober 1953. Han blev anklaget for angrebet på Moncada-kasernen i Santiago de Chile d. 26. Juli samme år. Efterfølgende blev 70 af de lidt over 100 mand voldsomt tortureret og henrettet af Batistas soldater. Retssagen foregik i sygeplejerskernes opholdsstue på Hospital Cibil i Santiago de Cuba. Originalmanuskriptet blev tilintetgjort af regimets repræsentanter, men i fængslet renskrev Castro sine notater og fik dem smuglet ud. Talen er et lang angreb på diktaturet.
25. **Face to face with Castro. Tomás Borge.** 1992
26. **Indianermassakren. En kort beretning om Vestindiens tilintetgørelse. Bartolomé de las Casas.** Oversat af Inger Lohman. Græs, 1980. Forfatteren var med på Columbus 2. Togt til Amerika sammen med sin far. Sidstnævnte var også med på Columbus' første rejse. I bogen skildres de uhyrligheder, som spanierne bedrev mod indianerne: massenedslagtinger, levende afbrændinger, tortur, voldtægt, barnemyrderier. Han vurderer, at der på 40 år er blevet myrdet 15 millioner indianere. Hans mål var at tale for mildere holdning til de indfødte. En uhyggelig bog.
27. **Kilder til belysning af Cubakrisen. Inger Bertelsen & Karl Jacobsen.** Gyldendal, 1971.
28. **Stormagtspolitikken 1945-1982. Johan Bender & Hans-Kurt Gade.** Munksgaard, 1983/1996.
29. **The Growth and Decline of the Cuban Republic. Fulgencio Batista.** New York, 1964.
30. **Cuba betrayed. Fulgencio Batista.** New York, 1962.
31. **Biography of a Runaway Slave. Miguel Barnet.** 1994. Oversat til dansk, se ref. 64.
32. **Cuba: Dilemmas of a Revolution. Juan del Alguila.** Westview Press, 1984.
33. **Breve til Fidel Castro. Fernando Arrabel.** Brøndum, 1984.
34. **Cubanske drømme. Cristina Garcia.** Forum, 1992.
35. **Digte fra Cubas fængsler.** Klitrose, 1978.
36. **Vor mand i Havanna. Graham Greene.** 1968.

37. **Havana Moon. Jan Gustavsson. Cicero**, 1992. Kriminalroman i Philip Marlowe stil. Handlingen udspiller sig på Cuba. Jeg synes ikke den var særlig god.
38. **Den gamle mand og havet. Ernest Hemingway**. 1962. Bogen handler kun om en gammel mand, som sejler ud fra Havana, og det lykkes ham at fange en megastor sværdfisk.
39. **Sangen om den smukke Maria. Oscar Hijuelos**. Samleren, 1989.
40. **Flugten til friheden. Orestes Lorenzo**. Vinten, 1994. Bogen handler om en cubansk jagerpilots liv: han uddannes på Cuba og i Sovjetunionen, han sendes til Angola, han flygter med en MIG-21 til USA, han kæmper via medierne og politikere for at få sin hustru og 2 børn til USA, men henter dem til slut selv ved at flyve en Cessna til Cuba og lande illegalt på en motorvej. Bogen giver mange gode beskrivelser af levevilkårene på Cuba.
41. **Tropicana. Bjarne Reuter**. Branner og Korch, 1985. Ungdomsbog med kriminaltema. Handlingen foregår på Cuba. Humoristisk.
42. **Cuba, jeg skænker dig en sang. Silvio Rodríguez**. Oversat af Michael Lose. Forlaget MicArt, 1998.
43. **Cuba. Halldór Sigurdsson**. Munksgaard, 1993.
44. **Cubansk demokrati – set med vestlige øjne. Sven Tarp**. Dansk-Cubansk Forening, 1994. Gennemgang af valgformer, opstillingsregler, involvering af befolkningen, etc. Der er både kommunevalg, provinsvalg og valt til nationalforsamlingen. Der er kun et lovligt parti. Cubas kommunistiske parti stiller ikke op til valgene. Der er stor valgdeltagelse. Der argumenteres for at demokrati er en tilstand, hvor befolkningen har reel indflydelse. Bogen virker ret ukritisk til forholdene på Cuba.
45. **Nekrolog. Mikael Witte**. Klim, 1995. Biografier over kommunistiske lederskikkelser. Fidel Castro's liv beskrives. Udviklingen på Cuba bedømmes som gående mod diktatur. Der omtales en del politiske fanger.
46. **Det socialistiske Cuba. Økonomi og Politik. Jørgen Würtz Sørensen**. Historisk Revy, 1982.
47. **Columbus' hemmelige mission. Simon Wiesenthal**. Munksgaard, 1992. Columbus rejse foregik under inkquisitionen og fordrivelsen af maurerne fra Spanien. Også jøderne blev forfulgt og kastet ud af Spanien. Forfatteren viser, at der var fremstående jøder, som overtalte Isabelle til at sende Columbus afsted og de financerede også delvis ekspeditionen. I Columbus breve har forfatteren fundet et jødisk tegn, som giver grobund for at teoretisere om han evt. var konverteret til den jødiske tro.
48. **Cuba. Asger Jorn**. 1970.
49. **Socialismo o muerto?. Ann-Sofie Nilsson**. Stockholm, 1993.
50. **Verden ifølge Columbus. Asger Nørgaard Larsen**. Centrum, 1992. God beskrivelse af indianersamfundene i Amerika før Columbus's ankomst. Også gennemgang af Columbus, hans liv og forholdende omkring hans rejser.
51. **The Kennedy Tapes. Ernest R. May & Philip D. Zelikov**. Harvard University Press, 1997. Kennedy lod i sommeren 1962 installere et aflytningsanlæg i cabinet værelset og i det ovale værelse. Han skulle selv aktivere det ved en kontakt. Hans formål var formodentlig at skaffe dokumentation til evt. senere biografier. Kun hans sekretær og Robert Kennedy kendte til systemet. Først i forbindelse med Watergateskandalen i 1973 kom det frem, at samtaler i Det Hvide Hus kunne aflyttes. Efterhånden blev det meste af optagelser under møderne i forbindelse med raketkrisen i 1962 afklassificeret som hemmelige. Nøjagtig afskrift af båndene er udgivet med uddybende kommentarer om krisens baggrund og hændelserne dag for dag. Meget interessant læsning.
52. **Kvinder i Cuba**. Dansk-Cubansk Forening, 1982.
53. **Columbus' hemmelige dagbog. Sten Wijkman Kjærsgaard**. Branner og Korck, 1992
54. **Den Cubanske Grundlov**. Oversat af Michael Lose. Dansk-Cubansk Forening, 1995.
55. **Turen går til Cuba**. Peter Bejder & Kim Boye Holt. Politikens Forlag, 1998
56. **Cuba: a Travellers Survival Kit**. Simon Calder. 1993.
57. **Cuba**. Insight Guides. 1995.
58. **Guide to Cuba**. Stephen Fallon. Bradt, 1995.
59. **Guide til Cuba**. Sven-Erik Simonsen. Dansk-Cubansk Forening, 1996.
60. **Cuba**. David Stanley. Lonely Planet, 1997.
61. **Jeg har syv liv**. Historien om Ernesto Che Guevara. Frederik Hetman. Chr. Erichsens Forlag, 1972. God gennemgang af Che's liv og gerninger
62. **Svindelforetaget**. Dan Simmonds. Cicero, 1999. Roman centreret omkring Hemmingways forsøg på at opbygge spinogruppe på Cuba under 2. Verdenskrig. Hans båd Pilar blev brugt til at patruljere efter tyske U-både.
63. **Søstrene Agüero**. Christina Garcia. Forum, 1997.
64. **Den bortløbne slave**. Esteban Meontejo. Rhodos, 1970. En 110 gammel cubaner født i 1860 fortæller om opvækst som slave, liv som bortløben slave og deltagelse i uafhængighedskrigen. Mange detaljer om daglig liv, ritualer, overtro o. lign.
65. **Cuba libre!** Regine Deforges. Forlaget Per Kofod, 1999. 7. Bog i serien om Pigen med Den blå Cykel. Denne bogs handling udspiller sig på Cuba i årene op til revolutionen i 1959. Lidt flad persontegning i ugebladsstil.
66. **Den sicilianske specialist**. Norman Lewis. Forlaget Klim, 1990. Meget velopbygget roman som fører os fra det kriminelle miljø på Sicilien til USA og Cuba. Vi hører om gangstervældets indflydelse på Cuba og samspillet med

CIA og Batistas diktatur. Der fremlægges spændende teori om forløbet af invasionen i Svinebugten og mordet på Kennedy.

67. **Sangen om den smukke Marie/The Mambo Kings.** Oscar Hijuelos. Samleren, 1990

68. **Cuba - Globetrotter Travel Guide.** Andy Gravette. Köneman, 1996.

Film, kunst, musik

Film:

Havanna med Robert Redford og Lena Ohlin. Instrueret af Sidney Pollack. 1990. Handler om de sidste dage for Castros magtovertagelse i 1959. Mere kærlighedsdrama end klar historisk fremstilling.

Bueno Vista Social Club. Handler om genskabelsen af et cubansk orkester bestående af ældre musikere. Resultatet blev en verdenssucces med koncerter i Carnegie Hall og Amsterdam. 1998. Musikfilm med stemningsbilleder fra Havana.

Jordbær og Chokolade. Cubansk film og en ung partitro mands møde med en homoseksuel mand i Havana. Trods store forskelle i livsopfattelse og levevis bliver de efterhånden venner. Afspejler til en vis grad de homoseksuelles problemer på Cuba.

Alle vore morgendage. Instrueret af Stig Björkman, Sverige 1994. Et øjebliksbillede af Cuba i 1994 på godt og ondt. Følger nogle unge mennesker indenfor teater og musik. Nogle betvivler, at de har en fremtid på øen, mens en ungkommunist mener, at de snart vil overvinde periodo especial. Stemningsfulde billeder fra Havana i forfald.

Cuba Va. Instrueret af Gail Dolgín og Vincente Franco, USA, 1993. Portræt af Cuba efter murens fald. Meget god fil, som lader Cuba's unge fremsætte både positive og negative synspunkter på revolutionen, Fidel, krise, udvikling, frihed og fremtidsudsigter.

De gale i Havanna. Instruktion: Lars Engels og Merete Borker, Danmark 1977. Skildring af hverdagen på et psykiatrisk hospital i Havana.

El Brigadiste. Instruktion: Octavio Cortázar, Cuba, 1977. Filmen handler om en lokal bondeleder og en ung lærer, der kommer til en lille landsby for at være med til at udrydde analfabetismen.

El elefante y la bicicleta (Elefanten og cyklen). Instrueret af Juan Carlos Tabío, Cuba. En lille by oplever gennem film kolonitid, oprør, selvstændighed og revolution.

Fredens Port. Instruktion: Thomas Stendrup, Danmark, 1996. Filmen viser et opgravningsritual på Colón-kirkegården i Havana. Efter 2 år og 30 dage bliver ligrester gravet op og placeret i mindre kister. 30 minutter. Flot fotografering og god musik (requiem). Hver dag foregår disse opgravninger, hvor familien er til stede og får knogleresterne i en kasse. Forklaringen er manglende plads på kirkegården.

Habanera (Kvinden fra Havana): Instruktion: Pastor Vega, Cuba, 1987. Filmen handler om en cubansk kvinde, om cubanske normer og kultur.

La primera Carga al Machete (Machetens første angreb). Af Manuel Octavio Gomez, Cuba, 1971. Om oprør mod spansk overherredømme.

Rumbaen: Instruktion: Oscar Valdés, Cuba, 1980. Om musik. Ordet rumba stammer fra spansk og har noget med frivolitet at gøre. Der er mindst 3 forskellige former for rumba på Cuba bl. a. Columbia.

Vidas paralelas (Parallele liv). Af Pastor Vega, Cuba, 1995. Om 2 personer i henholdsvis Cuba og USA og deres drømme om at rejse.

Bugsy. Af Barry Levinson, USA, 1991. Om gangstervæsenet på Cuba i 1950'erne.

JFK. Instrutør: Oliver Stone, USA, 1991. En del om forholdet til Cuba.

Historisk oversigt:

- 1000 f. Kr. : Siboney-folket slår sig ned på Cuba
- 1100 : Taino-folket slår sig ned på øen
- 1492 : Columbus går iland ved Gibara d. 28. Oktober; ”det smukkeste sted det menneskelige øje nogensinde har set”. Cuba havde måske 60.000 indbyggere på den tid (tallet svinger fra 16.000 til 600.000). Columbus drog afsted 3. August. 12. Oktober kom man til En ø i Bahamagruppen (Guanahani). Columbus gjorde 4 rejser over Atlanten i håb om at finde Indien.
- 1511-14 : Spanske conquistadores som Pánfilo Narváez og Diego Velásquez erobrer Cuba og anlægger de første byer. De har 300 conquistadores med. Indianerne under høvdingen Hatuey gjorde modstand i 3 år. Hatuey er nu en kendt øl.
- Ca. 1600 : Mange i Caribien dør af nyindførte sygdomme som kopper, mæslinger, folkedrab etc. Man begynder at hente slaver i Afrika. Nyeste demografiske forskning siger, at der i hele Amerika døde mellem 60 og 80 millioner mennesker i løbet af de første 100-150 efter 1492 svarende til en befolkningsnedgang på 80%. På Cuba faldt befolkningstallet fra 50-60.000 til 5-10.000 i 1550.
- 1607 : Havana bliver Cubas hovedstad. Havanna fungerer som transithavn mellem Europa og mellemamerika.
- 1668 : Sørøvere som Henry Morgan angriber Cuba. Med 750 mand indtager de Camagüey. Sørøverne opererer på opfordring fra fransmænd og briter.
- 1791 : Slaveoprør ødelægger sukkerindustrien på Haiti, hvilket medfører at sukkerprisen steg til fordel for den cubanske sukkerindustri.
- 1792 : Briterne besatte Havana i 10 måneder og bryder det spanske handelsmonopol. Året efter bytter de Cuba mod Florida.
- 1812 : Slaveoprør som slås ned
- 1848 : Nyt slaveoprør med tusindevis døde. Slaver udgør omkring 45% af befolkningen
- 1848-51 : Tidligere spansk officer Narcisco Lopez forsøger at gøre Cuba til en del af USA. Det mislykkes. Kreaoler (efterkommere af spaniere født i Cuba) er utilfredse med at peninsulares (folk født i Spanien) har al magten, men begge grupper er nervøse for frigørelse af slaverne.
- 1868-78 : 1. Uafhængighedskrig mod Spanien. Arnestedet er i Oriente-provinsen. Anledningen er at en plantageejer i Manzanillo, Carlos Manuel de Céspedes, ophævede slaveriet på sine ejendomme. Oprøret slås ned. Oprøret kostede mindst 250.000 cubanere og 80.000 spaniere livet.

- 1886 : Slaveriet ophæves
- 1892 : José Martí grundlægger Det Revolutionære Cubanske Parti (PRC) i Florida. Hans ambition var et frit Cuba uden økonomiske og racemæssige forskelle og han advarede mod amerikansk indflydelse. Martí sender besked skjult i en havanacigar til Antonio Maceo og bebuder at de planlægger at gå i land på sydkysten af Cuba i februar 1895.
- 1895-98 : 2. Uafhængighedskrig mod Spanien. José Martí falder i kampen. USA griber ind i kampen mod Spanien efter Maine's eksplosion, og USA får magten efter fredforhandlingerne. Theodore Roosevelt anså Cuba-kampagnen for "en herlig lille krig". Han blev senere præsident og hans politik var "Speak softly and carry a big stick"
- 1902 : Cuba erklæres for republik og de amerikanske tropper begynder at trække sig ud af landet. USA har dog stadig stor indflydelse gennem Platt Amendment, der giver USA ret til at intervenere, når den cubanske uafhængighed skal forsvares. Samtidig får USA flådebasen Guantanamo. USA har i bagagen Monroe-doktrinen fra 1823, hvor man ikke ønsker at blande sig i europæiske forhold og europæiske magter skal heller ikke blande sig på det amerikanske kontinent.
- 1906-23 : USA griber flere gange militært ind på Cuba. Det sker bl. a. i 1912, hvor afro-cubanere etablerede et politisk parti, der omgående forbydes. Herefter griber de til våben i protest mod stigende amerikansk indflydelse i Cubas økonomi. 3000 afro-cubanere døde i dette oprør.
- 1924 : Gerardo Machado vælges til præsident på et nationalistisk økonomisk plan, hvor han spillede på befolkningens anti-amerikanske følelser, men han kunne ikke holde valgløfterne, og fungerede som diktator. Amerikanske firmaer sidder på telefonvæsenet, jernbanedrift, elektricitetsforsyning, sukkerproduktion. Man satser alt for meget på sukkeret og må importere næsten alt andet, hvilket gør mange varer så dyre, at landbefolkningen ikke har adgang til dem. Studenterledere startede ktrtikl af syret. Julio Antonio Mella kalder præsidenten "en tropisk Mussolini" og ved en demonstration i 1930 dør den fremstående studenterleder Rafael Trejo.
- 1933 : Fulgencio Batista kommer til magten efter militærkup og generalstrejke. Machado flygter i et fly til Miami med nogle få sikkerhedsfolk, revolvere og så mange guldbarrer, han kunne slæbe. Franklin D. Roosevelt opgiver "den store stoks politik" og indfører "den gode nabo's politik". "Ingen stat har ret til at intervenere i en anden stats indre eller ydre forhold".
- 1940 : Batista bliver præsident men taber valget 4 år senere. Havana udvikler sig til et ferieparadis for amerikansk jetset, gangster og den lokale overklasse. Marilyn Monroe, Errol Flynn, Gary Cooper, Frank Sinatra, Ernest Hemingway, etc. Fra Basil Woon's legendariske rejseguide "When it's cocktail time in Cuba": 1: You may drink as much as you want to. 2: You may buy as many drinks for your friends as you want to. 3: You may chance your luck at the lottery. 4: You may lose as much money as you desire at the casino. 5: You need not carry your marriage certificate with you. 6: You may stare at the pretty señoritas, because staring in Cuba is considered a

compliment – not a crime. Batista politik er i starten præget af forsøg på at reformere landet: der bygges skoler på landet, hæren hjælper ved mangel på lærere, der indføres ny sukkerlov for at beskytte små avlere mod overtagelse af støøre. Samtidig bekæmper han enhver opposition og lader hæren skyde på studenterdemonstrationer. Hans popularitet baseres også på at han var mulat fra Cubas lavere sociale lag. Efterhånden indretter Batista sig efter amerikanerne, hans støtte USA politik under 2. Verdenskrig og indfører handelsaftaler med USA, som giver Cuba for lav pris for sukkeret. Indenrigspolitisk samarbejder han med kommunisterne, som har flere ministerposter, og han samarbejder også med mafiaen bl. a. Meyer Lansky.

- 1951 : Den tidligere studenterleder Eduardo Chibás, som i 1947 har dannet det politiske parti ”Partido del Pueblo Cubano” (De ortodokse) med en drøm om cubansk revolution og en politik baseret på økonomisk uafhængighed og social retfærdighed, vælges til parlamentet. Hans parti vokser i popularitet, selv Castro er medlem i et par år. Chibás har et meget populært ugentligt radioprogram, hvor han på karismatisk vis appelerer til alle, der vil af med det korrupte styre. I august 1951 skyder han sig i maven under et direkte radioprogram. ””ubanere, vågn op!””blev hans sidste ord: Motiver til selvmordet kan være: skuffelse over en negativ meningsmåling, psykisk ustabilitet, ønske om at blive martyr, og derved få skub i den Marti-inspirerede revolution, som han ivrede for, eller måske havde han kun ønsket at såre sig selv og derigennem opnå yderligere sympati fra den cubanske befolkning.
- 1952 : Nyt kup af Batista, som indleder militærdiktatur. Undertrykkelse af befolkningen kender ingen grænse, korrupsion flourerer, kongressen opløses, al opposition knuses, mafiaen overfører millioner af dollars til Batistas konto i Schweiz, prostitution og narkohandel beskyttes, en enorm forskel mellem by- og landbefolkning opbygges, arbejdsløshed og social nød vokser eksplosionsartet, Cuba oplever en hjerneflugt hvor f. eks. læger og lærere flygter over i mere indbringende jobs som turistguider og croupiers.
- 1953 : Meyer Landsky udpeges som Batista personlige rådgiver. Hans skulle indføre en spillereform og sørge for udvisning af svindlere. Landsky var født af jødiske forældre i Polen, men voksede op i New York, hvor han belv uddannet til instrumentmager. En aften efter arbejde greb han tilfældig ind i en strid mellem Bugsy Siegel og Charles ”Lucky” Luciano. De var uenige om betaling for ydelse af en af Luciianos prostiturede og Lansky slog Luciano i hovedet med en svensknøgle. Gradvis blev Lansky derefter trukket ind i den kriminelle verden og opbygge gode forbindelser og et omfangsrigt netværk i samarbejde med Siegel. Efterhånden blev han kontaktet af Luciano, og efter gangsterkrig i 30érne kom han med i mafiaens inderkreds, der bestemte hvordan spil, narkohandel etc skulle udvikle sig. I 1936 blev Charles Luciano sendt i fængsel i 30-50 år for at have tvuget kvinder til prostitution, men med hjælp af Lanskys forbindelser blev han hurtigt prøveløsladt og efter aftale sendt til Sicilien, hvor han skulle hjælpe amerikanere med forberedelse til invasionen. Lansky stod nu i spidsen for syndikatet. Han arrangere flere mafiakonferencer, hvoraf den vigtigste var i Havana i 1946. Luciano kom på falsk pas. Et af hovedpunkterne var, hvad man skulle gøre ved Bugsy Siegel, der havde spenderet mange af mafiaens penge på at etablere Flamingo Hotel i Las Vegas. Selv om Lansky betegnede Bugsy som sin bedste ven, var det kun et alternativ: ” There´s only one thing to do with a

thief who steals from his friends. Benny's got to be hit". I 1947 blev Siegel skudt – hans fremtidsvision var jo i øvrigt rigtig. Lansky fortsatte at ekspandere og omdannede Havana til verden spillecentrum. I 1960'erne havde han spillesteder i Hong Kong og de fleste sydameruikanske stater. I 1970 anklagede USA han for skatteunddragelse, men han flygtede til Israel. Efter pres fra USA udleverede Israel ham. Han blev ikke dømt efter sigende fordi han havde kontakter langt ind i regeringen. Han døde i Florida i 1983 og efterlod sig en anslået formue på over 400 millioner \$.

- 1954 : Fidel Castros angreb med 125 mand på Moncada-kasernen i Santiago de Chile d. 26. juli. Det var under karnevallet. En gruppe af Castros mænd farer vild på vej til angrebet, og Castros gruppe bliver opdaget for tidligt. Angrebet mislykkes og 70 af Castros mænd bliver henrettet umiddelbart. Castro og Raul bliver fanget efter en uge og Castro får en retssag, hvor han idømmes 15 års fængsel.
- 1955 : Efter studietiden i fængslet på ungdommens ø frigivers han på mors dag i 1955. I løbet af nogle måneder organiseres 26. Juli bevægelsen med den baltistiske skolelærer Frank Pais som leder. Fidel drager med Raul og andre i eksil i Mexico. Han besøger New Yourg og Miami flere gange for at skaffe våben og søge politisk og økonomisk opbakning fra sympatisører.
- 1956 : Castro parti Partido del Pueblo Cubana begår helligbrøde ved at indgå i forhandlinger med Batista-styret, og Castro bryder med partiet. På Cuba fortsætter studenterdemonstrationer og konfrontationer med styret. En af lederne er Antonio Echeverria, som tager til Mexico og aftaler det videre forløb med Castro: han sørger for fortsatte studenteraktioner i Havana, mens Castro går i land i Cuba og forbereder guerillakrig. Med 81 andre revolutionære tager Castro på båden Granma til Cuba, hvor de umiddelbart angribes af tropper. $\frac{3}{4}$ af Castros mænd fanges, med 15 søger tilflugt i bjergene og indleder partisanrig i Sierra Maestra bjergene. Det er også let at slå det af Frank Pais fra M-26-7 indledte oprør ned. Celia Sanchez hjælper gruppen, og de får efterhånden støtte i befolkningen. I 1958 får de gang i radiostationen Radio Rebelde og i februar 1957 lader Castro sig interviewe til New York Times, som fremstiller oprørerne i et rosenrødt skær. Batista svarede at artiuklen var opspind, hvorefter avisen publicerede et billede af Castro med journalisten, der begge røg på store havanesere. I 1957 stormer 40 studenter Batista palads for at henrette ham, men 32 af studenterne dræbes selv. Castro er nu leder af den eneste reelle oprørsgruppe, og han vinder flere sejre over Batista styrker. Generalstrejke i foråret 1958 efterfølges af Batista sidste forsøg på at blive ved magten: han sender 10.000 mand ud for at udrydde Castro og hans nu 300 mand. Det mislykkes. Folk strømmer nu til Castro og i august har han 50.000 mand. I løbet af efteråret opnår oprørerne kontrol med hele den østlige del af Cuba: Che Guevara tager Santa Clara, Raul tager sig af det nordlige Oriente og Fidel indtager Santiago de Cuba.
- 1959 : Bastista flygter til Den Dominikaske Republik med 40 millioner \$ til en behagelig pensionisttilværelse i Portugal og Spanien. Castro revolutionære regime starter med over 1500 love det første år. Man fjerner embedsmænd med tilknytning til Batistas styre, en del henrettes efter offentlige retssager. En landbrugsreform indbærer, at intet

landbrug må overstige 400 hektar, resten nationaliseres, udenlandsk ejet industri nationaliseres, plantager, telefonvæsen, olieraffinaderier etc. kommer på cubanske hænder, der opbygges sundhedsvæsen i landistrikter, alfabetiseringskampagne indledes, arbejdsløsheden elimineres, kvinderne ligestilles, racediskrimering forbydes, hårde straffe indføres for folk, der snyder staten, gambling og prostitution forbydes, selv hanekamp forbydes, og mange revolutionære drømmer om at videreføre revolutionen til andre lande i Sydamerika. Nogle af dem fik ikke den støtte fra Castro, som de forventede. En del af mellem- og overklasse på Cuba mister privilegier, og bliver modstandere af Castro. En del går i eksil. Castro besøger USA i foråret 1959, og betoner Cubas selvstændighed. Han har møde med vicepræsident Nixon i det hvide hus. Sidstnævnte er efter mødet kritisk til Cubas styre. På den tid var den kolde krig på højdepunktet, og kommunistforskrækkelsen herskede i USA.

- 1960 : Cuba nationaliserer i tiltagende grad amerikansk ejendom og USA svarer med handelsboykot. Cuba nærmer sig Sovjetunionen for at kunne afsætte sukker og få importvarer som olie. Eksilgrupper arrangerer sabotageaktioner på Cuba, og Castro opretter CDR-organisationen. Committees for the Defence of the Revolution skal bevidstgøre revolutionskritikerne, men kommer snart til at fungere som angiverivirksomhed. Castro taler i FN og møder Malcolm X. Den cubanske delegation bor i Harlem.
- 1961 : Kennedy arver et CIA-støttet projekt: en angreb af eksilcubanere. Kennedy forbyder dog aktiv deltagelse af den amerikanske flåde og flyvevåbenet. 1400 mand landsættes fra 6 skibe, men Castro kendte til angrebet en uge i forvejen. 200 eksilcubanere blev dræbt og 1197 taget til fange. De blev senere byttet for fødevarer og medicin til en værdi af 53 millioner \$. CIA står også bag mordforsøg på Castro. De udlover 150.000 for mordet. Castro erklærer sig som socialist, marxist, leninist og får gradvis mere støtte fra Sovjetunionen.
- 1962 : Cubakrisen i oktober – 13 dage da verden holder vejret. Forløbet af krisen er godt dokumenteret gennem journalister, masser af bøger og afskrifter af hovedpersonernes breve og de hemmelige båndoptagelser af møder i Det Hvide Hus. Efterfølgende gav parternes manglende kendskab til modstanderens synspunkter anledning til overvejelser om, hvilke alvorlige fejl der kan ske på grund af mangelfuld viden.
- 1963 : Kun små landbrug må være på private hænder. Kennedy strammer omp om handelsblokaden, idet han dog når at sikre sig 1200 havanesere først. Cuba deltager i forsøg på at vælte den venezuelanske regering. De bakkes til deres skuffelse ikke op af de prosovjetiske kommunistpartier i Latinamerika. På Cuba eksproprieres alle ejendomme over 65 hektar.
- 1964 Cuba ekskluderes af OAS og kun Mexico opretholder forbindelser til Cuba. Castro udnytter konflikten mellem Sovjetunionen og Cuba
- 1965 Alle såkaldte progressive partier slutter sig sammen til PCC (Partido Comunista de Cuba), der stadig er eneste parti. Che drager til Congo med 1000 mand, men indser hurtigt, at tiden ikke er moden til revolution, så de rejser hjem. Che Guevara opgiver sit job som industriminister og drager i krig i Sydamerika. Han vil indlede guerillakrig

i Bolivia. Che Guevara var argentinsk læge, der rejste om under studietiden og traf Castro i Mexico. Han blev efter magtovertagelsen chef for Cubas Nationalbank (sørgede for at Cubas guldreserver i Fort Knox blev flyttet fra USA og dermed undgik indefrysning). Senere blev han industriminister. Han havde idealer om det nye menneske, der arbejdede ud fra moralske motiver mere end økonomiske. I 30-året for hans død ville en britisk forretningsmand lancere en øl ved navn Che, men den blev efter protester trukket tilbage.

- 1966 : Cuba sender militære rådgivere til Guinea og støtter oprørere, der kæmper mod den portugisiske kolonimagt i Angola og Mozambique.
- 1967 : Guevara dør i Bolivia.
- 1968 : nationalisering af alle små virksomheder.
- 1970 : Castro 10 millioner tons sukkerhøst mislykkes. Man har satset alt på sukkersektoren, og der opstår mangel i andre sektorer: mælk, brød, grøntsager, tøj. Økonomisk krise er konsekvensen og rationering og kø efter varer bliver resultatet..
- 1972 : Cuba med i COMECON. Cuba er efterhånden blevet mere og mere afhængig af Sovjetunionen.
- 1975 : Cubanske tropper sendes til Angola. Det var lykkedes oprørerne at få aftale med Portugal om at Angole skulle erklæres selvstændigt 11.11.1973, men 1 måned før sender Sydafrika 10.000 mand ind i landet og tager magten. Castro sendte 18.000 mand til støtte for MPLA i kampen mod UNITA, der var støttet af Sydafrika og CIA. Sejren kom hurtigt, og den cubanske indsats vandt anerkendelse i hele den 3. Verden. Castro blev i 1979-82 præsident for Den Alliancefri Bevægelse. Kommunistpartiet afholder sin første kongres 10 efter dannelsen.
- 1976 : Ny forfatning. Castro bliver præsident.
- 1977 : Begrænsede diplomatiske forbindelser med USA. Eksilcubanere får ret at besøge Cuba. Cuba sender 17.000 tropper til Etiopien til hjælp mod en amerikansk støttet invasion fra Somalia. Aktionen var dyr og ikke en ubetinget succes, og tropperne trækkes hjem i 1980.
- 1980 : Yderlige økonomisk krise pga. stagnation i den sovjetiske økonomi. Tobakshøsten ødelægges af epidemi. Mariel bådflugten, hvor 125.000 forlader Cuba, starter som en protest, da 12 trænger ind på Perus ambassade og søger asyl. Castro ophæver politispærringerne ved ambassaden, og giver anledning til massesammenstimlen. USA, som tidligere havde modtaget cubanske flygtninge med åbne arme, fik kolde fødder, da de kom i titundsvi. Castro benyttede lejligheden til at slippe af med kriminelle, psykisk syge, etc. De flygtende blev kaldt gusanos (orme) og escorias (bærme). Utilfredsheden forsøges stoppet med oprettelse af private markeder for bønderne.

- 1981 : USA anklager Cuba for at være involveret i borgerkrigene i Surinam og Grenada. Cuba har også støttet oprørsbevægelser i Guatemala, El Salvador, Nicaragua.
- 1982 : USA invaderer Grenada. Castro beordrer de daværende cubanske tropper til at kæmpe på trods af umulige odds.
- 1984 : Cuba boykotter OL i USA. Aftale med USA om at der tillades 20.000 emigranter årligt heraf 3000 politiske flygtninge.
- 1985 : Radio Marti starter anti-Castro radioudsendelser fra Florida.
- 1986 : Alle markeder bliver igen statslige. Sociolismo (i modsætning til socialismo) flourer på Cuba.
- 1988 : 50.000 cubanske tropper trækkes væk fra Angola. 2000 cubanere omkom i Angola.
- 1989 : Helten fra Angola – general Armaldo Ochoa Sanchez – henrettes for narkotikasmugling. 3 andre henrettes også og 14 får lange fængselsstraffe. Nogle har opfattet dette som en politisk proces. I protest kan man stadig se 8A malet på husmure i Havana. En del unge heavy-metal systemkritikere inficere sig med HIV-positivt blod. De tager valgsproget ”Socialisme eller døden” alvorligt.
- 1989-90 : Sovjetunionens sammenbrud. Heraf følgende økonomisk krissituation på Cuba. Periodo Especial med intensiveret rationering, minimalisering af transportsystemet, indførelse af kinesiske cykler etc. Man satser igen på turisme.
- 1991 : PCC kongressen tillader troende at blive medlemmer af partiet. På PCC’s 4. Kongres besluttet at udbygge turisterhvervet.
- 1992 : USA strammer embargoen med Torricelli Act-loven. 90% af den handel, der blev ramt af denne lov, vedrørte fødevarer, medicin og hospitalsudstyr. Grundlovsændringer gennemføres, så kirkelig tilknytning ikke forhindrer valg til politiske forsamlinger eller medlemskab i kommunistpartiet.
- 1993 : Privat handel i begrænset omfang tillades. F. eks. åbner små restauranter (paladeres). Forbudet mod at besidde dollars ophæves. Det ses, at højtuddannede søger over i turistsektoren. Det er problematisk, at turisterne lever så meget bedre end cubanerne.
- 1994 : Uro i Havanna efter at cubansk kystvagt har skudt på nogle, der havde kapret både for at flygte. Castro må på Malecón tale gemytterne til ro. Ca. 40.000 forlader Cuba på tømmerflåder eller i oppustede bildæk (balseros). Regeringen tillader mere privat handel på markeder. Nu dyrkes 70% af jorden af private bønder. Indkomsskat indføres og ligeledes afgifter på rom og tobak. Udenlandske banker tillades og den konvertible pesos indføres. Den katolske kirke gennemfører undersøgelse af grundskolebørnenes fremtidsønsker. Stort set alle drengene vil være leder mens pigerne vil være jinetera (prostitueret/pige der går med mænd fra andre lande), turist eller lærer.

- 1995 : Cubas bedste turistår med 750.000 turister. Ny aftale med USA, som har opdaget at de flygtene er unge mænd, der flygter af økonomiske grunde. Nu skal alle illegale flygtninge returneres til Cuba. Ny investeringslov tillader 100% ejerskab af virksomheder af udenlandske firmaer. FN fordømmer USA embargo med 117 stemmer mod 3.
- 1996 : Cuba nedskyder 2 eksilcubanske fly fra ”Brødre til undsætning” (de skulle nedkaste propagande over Havana), og USA reagerer med Helms-Burton Act, der bl.a. indebærer at USA kan sagsøge udenlandske datterselskaber, hvis de handler med Cuba. Cuba svarer igen med en lov, som giver cubanere ret til at lægge sag an mod USA, hvis de menere sig skadet af Batistastyret. Endvidere indføres lov, som skal hjælpe udenlandske virksomheder at sløre, at de handler med Cuba. I februar slås hårdt ned på oppositionsgruppe. I øvrigt er det svært at være imod styret. Man får problemer med jobbet, studiepladsen etc. Diplomatiske krise mellem Cuba og den vigtige handelspartner Spanien, som havde krævet økonomiske reformer på Cuba.
- 1997 : Høj skat indføres på udlejning af huse og lejligheder til turister. 2 millioner turister besøger Cuba. ”Antirevolutionære” bomber flere turisthoteller i Havana. Cuba klpåstår i en klage til FN’s generalsekretær Kofi Annan og FN’s Kommission for Biologiske Våben, at USA står bag en biologisk krigsførelse mod landet. Det havdes, at et amerikansk sprøjtefly d. 21.10.1995 udsendte væske eller pulver over Matanzas-provinsen resulterende i spredning af insektet thrips palmi, der angriber landbrugsafgrøder. Insektet er modstandsdygtigt over for de fleste plantegifte, og har nu sprdte sig til 4 provinser. USA nægtede. Cuba har tidlige anklaget USA for at have spredt bl.a. kartoffelskimmel, meldug, afrikansk svinepest og denque-feber. Washington Post berettede i 1979, at CIA havde et program, der gik ud på at skade landbruget i Cuba.
- 1998 : Paven besøger Cuba. 40% af befolkningen er katolikker. Afrikanske religioner har spillet en rolle siden 1700-tallet. Vigtigs er Santeria også kaldet Regla de Ocha. Denne religions guder har relation til de katolske helgener. En babalawo er en santeria-præst, som man opsøger, hvis man vil have et råd, beskyttes mod ondskab eller kureres for en sygdom. Når en babalawo udfører et Santeria-ritual, ofrer han til gudernes sjæle, som bor i specielle hellige sten. Krydderier, bønner og ris er offergaver, det samme er frisk blod fra kyllinger og geder. Samtidig fylder han munden med rom og sprøjter det på alteret.
- 2000 : Elian-sagen og den cubanske dreng. Til slut et par cubanske vittigheder: ”Hvad vil du være når du bliver stor?” ”Turist!” og ”Ved du at Adam og Eva var cubanere?” ”Nej, hvad mener du?” ” De havde intet tøj, de gik uden sko, de kunne ikke få æbler, og alligevel fortalte man dem, at de befandt sig i Paradis”

Fra rejselivet:

Guide i Hanoi: Hanoi has electric-city

Guide i Bangkok: Thailand is a country of demo-crazy and we often have free erections

In a Bangkok's dry cleaner: Drop your trousers here for best results.

Outside a Hongkong tailor shop: Laides may have a fit upstairs.

In a Zürich hotel: Because of impropriety of entertaining guests of the opposite sex in the bedroom, it is suggested that the lobby be used for this purpose.

In a Japanese hotel: You are invited to take advantage of the chambermaid.

Advertisement for donkey rides in Thailand: Would you like to ride your own ass?

Fried rice = flied lice (forveksling af r og l)

Zoo i Budapest: "Please do not feed the animals. If you have any suitable food, give it to the guard on duty".

Italian doctor's office: "Specialist in women and other diseases".

In a Belgrade hotel elevator: To move the cabin, push button for wishing floor. If the cabin should enter more persons, each one should press a number for wishing floor. Driving is then going alphabetically by national order.

In a lobby of a Moscow hotel across from a Russian Orthodox Monastery: You are welcome to visit the cemetery where famous Russian and Soviet composers, artists, and writers are buried daily except Thursday.

In a Roman laundry: Ladies, leave your clothes here and spend the afternoon having a good time.

On a bar in Tokio: Special cocktails for the ladies with nuts.